

Događanja u Dubrovniku u svjetlu pisanja lista *Dubrovačka tribuna* 1929-1931.

Članak obrađuje događanja u Dubrovniku o kojima je pisao list Dubrovačka tribuna 1929-1931. Događaji o kojima je list pisao usko su vezani uz uvodne diktature kralja Aleksandra 1929. s nizom mjera donesenih 6. siječnja i 3. listopada 1929. Uz navedeno, u članku se opisuju proslave državnih praznika i datumi rođenja kralja Aleksandra i kraljice Marije te nasljednika prijestolja Petra. Slijedi opis djelovanja dubrovačke općinske uprave vezano uz mjere funkcioniranja komunalnog života grada (gradski promet, vodovod, rasvjeta, izgradnja novog Dubrovnika). Na kraju se opisuje ponovna uspostava ustavnog stanja, izbori za Narodnu skupštinu, proslava sv. Vlaha, osvrt na razvoj kulture sporta u Dubrovniku i imenovanje novog dubrovačkog biskupa.

Ključne riječi: *Dubrovačka tribuna*; šestosiječanjska diktatura; kralj Aleksandar; Miće Mičić; biskup Josip Carević; Jugoslavija; državno i narodno jedinstvo; integralno jugoslavenstvo; Dubrovnik; Dubrovački kotar; Zetska banovina

Uvod

Političke prilike nakon događaja 20. lipnja 1928. u Narodnoj skupštini u Beogradu, koji su u Hrvatskoj ocijenjeni kao pucnji u hrvatski narod, odjeknuli su i u Dubrovniku. Vijest o tim događajima došla je u Dubrovnik istog dana navečer te je izazvala napetost i zabrinutost.¹ Seljačko-demokratska koalicija (SDK) održala je sjednicu u Dubrovniku već sutradan, 21. lipnja, a građanstvo je spontano istaklo crne barjake i nacionalne zastave na pola koplja. Navečer su organizirane velike javne žalobne manifestacije. Dva dana kasnije, 23. lipnja, održana je prosvjedna sjednica Općinskog vijeća, zadušnice u crkvi i velika povorka.

1 *Dubrovački list*, br. 25, 25.6.1928. i br. 26, 27.6.1928; *Narodni val* br. 144, 23.6.1928.

Na Vidovdan, 28. lipnja 1928, članovi nekih općinskih službi u Dubrovniku nisu prisustvovali svečanostima povodom tog državnog blagdana, opravdavajući nedolazak općom žalošću zbog atentata u Narodnoj skupštini. Međutim, veliki župan smijenio je općinsko rukovodstvo na čelu s gradonačelnikom Mihom Škvrce. Svi su smijenjeni bili pripadnici Hrvatske seljačke stranke (HSS), izabrani na općinskim izborima 1926. Smijenjeni su zato jer nisu na općinskoj zgradi na Vidovdan istaknuli državnu zastavu te zato što su bojkotirali vidovdanske svečanosti koje su tog dana održane u Dubrovniku.² Smjenjivanje općinskih čelnika uvelike je zaoštrilo međustranačke i međunacionalne hrvatsko-srpske odnose u Dubrovniku i Dubrovačkom kotaru, napose između pristalica HSS-a i Narodne radikalne stranke (NRS).

Zbog svega ovoga raspušteno je Općinsko vijeće i smijenjeni načelnik i gradska uprava te je donesena odluka o raspisivanju novih izbora. Do izbora je imenovan općinski komesar Petar Brili, pristaša NRS-a. Stanovništvo u Dubrovniku je tijekom ljeta i jeseni bilo uznemireno. Primjerice, u povorci 4. studenog 1928, u čast dolaska Jurja Krnjevića u Dubrovnik, manifestanti su uzvikivali: „Dolje dr. Korošec!, Živio Hrvatski sabor!, Dolje beogradske ubice!, Dolje vlada!“.³ Krajem studenog 1928. u grad je stigao još jedan istaknuti član vodstva HSS-a – Josip Predavec. Njegov nastup u Dubrovniku vlast je ocijenila antidržavnim i separatističkim. Na javnom skupu 30. studenog 1928. Predavec je optužio srpskog političara Velju Vukičevića da su radikali na Bledu pripremali atentat na Stjepana Radića i da je Narodna skupština u kojoj su ubijeni Pavle Radić i Đuro Basariček razbojničko mjesto i pritom je osudio nasilje žandara, ističući da će se Seljačko-demokratska koalicija boriti za ostvarenje samostalne Hrvatske.⁴ U većini izvještaja koje veliki župan Dubrovačke oblasti upućivao u ovo vrijeme ministru unutrašnjih poslova, konstatira se da pristaše HSS-a u Dubrovniku javno izražavaju separatističke zahtjeve te da njihovo nezadovoljstvo prema Srbima treba energično spriječiti.⁵

Izborni odbor HSS-a u Dubrovniku izdao je povodom općinskih izbora proglas u kojem se navodi sljedeće: „Krvavi režim raspustio je samoupravnu hrvatsku Općinu Dubrovnik. Mi je moramo ponovo uspostaviti. Pred nama je teška i otvorena borba za spas i čast hrvatskog Dubrovnika.“⁶ Istaknuti član HSS-a Frano Kolumbić u govoru održanom 9. listopada 1928. rekao je da Hrvati ne trebaju Srbe jer su ovi „ubojice, razbojnici i pljačkaši“.⁷ Zaoštrene političke odnose u Dubrovniku pokušalo se stišati u članku „Sutra će biti kasno“. Grupa hrvatskih političara iz Dubrovnika obraća se

2 Franko Mirošević, *Počelo je 1918. Južna Dalmacija 1918.-1929.*, Zagreb 1992, 213.

3 Isto 216.

4 Državni arhiv Dubrovnik (DAD), Fond velikog župana Dubrovačke oblasti (FVŽDO), br. 3783 od 7.12.1928.

5 Isto, br. 3512 od 1.12.1928., br. 2827 od 30.12.1928.

6 *Država*, Split, br. 3714 od 13. 12. 1928. Povodom navedenog, Kotarsko poglavarstvo Dubrovnika uputilo je državnom tužilaštvu prijavu protiv M. Škvrce i drugova, s obrazloženjem da se proglasom „izaziva plemenska mržnja prema Srbima“.

7 DAD, FVŽDO, br. 30052 od 24.9.1928.

kolegama radikalima s molbom da promijene svoju politiku prema Hrvatima, navodeći da zajedno trebaju rastjerati zablude „pred raznim opačinama jer je čaša našeg strpljenja prepuna“. Hrvati se pozivaju neka budu lojalni državi i neka prihvate narodno i državno jedinstvo.⁸

Odbojnost dubrovačkih Hrvata prema režimu i unutrašnjoj strukturi države u Dubrovniku nije jenjavala. Ministarstvo unutrašnjih poslova zahtijevalo je od velikog župana, a on pak od kotarskog poglavara da državom odvjetništvu prijave svaki list koji objavljuje vijesti kojima se ugrožava poredak u državi.⁹ Izbori za novo općinsko vijeće i načelnika trebali su se održati 9. prosinca 1928, ali je nadležna vlast odgodila te izbore na neodređeno vrijeme, s obrazloženjem da su „utvrđene neke zloupotrebe u financijskom poslovanju općine što treba ispitati“.¹⁰

Osim tiska i oskudnih arhivskih dokumenata sačuvanih u arhivima, nisam imao nijednu monografiju pa niti članak o prilikama u Dubrovniku u ovo vrijeme, koji bi mi pomogli u pisanju ovog članka. Relevantna literatura iz povijesti Hrvatske i Jugoslavije pomogla mi je u prikazu općeg stanja u Kraljevini Jugoslaviji, ali ne i za prilike u Dubrovniku. Jedna monografija iz 1985. godine, čiji je autor Mato Kapović, pod naslovom *Radnički pokret u Dubrovniku 1874.-1941.* nije mi mogla mnogo pomoći jer autor građansku komponentu dubrovačke povijesti tridesetih godina prošlog stoljeća nije niti obradio. Cilj ovoga mog članka nije samo prikazivanje politike diktature kralja Aleksandra u Dubrovniku nakon njenog uvođenja, već i općenit prikaz prilika u Dubrovniku u razdoblju od 1929. do kraja 1931. godine.

U obrani diktature kralja Aleksandra

Na naslovnici prvog broja *Dubrovačka tribuna*¹¹ donosi članak o izjavi kralja Aleksandra jednom francuskom listu, u kojem vladar objašnjava zašto je donio zakonske mjere 6. siječnja 1929.¹² U izjavi se ističe, tvrdi *Dubrovačka tribuna*, da su donesene mjere daleko od toga da zemlju upute režimu autoriteta bez kontrole, već da se tim mjerama

8 *Dubrovački list*, Dubrovnik, br. 45, 12.11.1928 U članku se dalje navodi da oni „braći Srbima već deset godina pružaju ruku i da su im vjerovali, a umjesto da im se isto tako vrati, dobili su bratoubilačke hlice“. Srbima se predbacuje i to što dopuštaju „tipovima propalih moralnih vrednota i da se u ime lažnog jugoslavenstva i u ime lažnog srpstva nabacuju na Hrvate blatom podlih kleveta“.

9 Mirošević, n. dj., 217.

10 Isto.

11 Ivo Perić, Pregled razvoja dubrovačke periodike između dva svjetska rata, posebni otisak iz *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku*, svezak XIX-XX, 303. Ovaj je list počeo izlaziti 12. veljače 1929, a posljednji (302) broj lista izašao je 8. siječnja 1937. Dva je puta mijenjao naslov, prvi put u broju 52 od 2. veljače 1930. kada se zove samo *Tribuna*. bez dijela dotadašnjeg naslova *Dubrovačka*. S brojem 110 vraća naslov *Dubrovačka tribuna*. Odgovorni urednik bio je Jaša Miloslavić, a tiskao se u štampariji Jadran u Dubrovniku.

12 *Dubrovačka tribuna*, br. 1, 12.2.1929.

želi omogućiti zemlji da kasnije ima pravi parlamentarizam i pravu demokraciju. Slično je obrazlagao i predsjednik ministarskog savjeta (vlade) i ministar unutrašnjih poslova, general Petar Živković, koji je kategorički demantirao sve glasove o bilo kakvim skrivenim ciljevima u politici vlade.¹³

Nakon što je kralj Aleksandar manifestom od 6. siječnja 1929. proglasio diktaturu, postupno se u Dubrovniku, kao i u cijeloj državi, javlja propaganda kojoj je bio cilj raskrinkati kao neplodnosnu i nesposobnu vlast političkih stranaka ne bi li se kao spasilačka, za narod i državu, prihvatila politika koju je uveo kralj. Istina, takva politika još nema nikakve stranačke oformljenosti, ali je imala solidan kadar u općinskim i kotarskim ustanovama u kojima su vlast držali ljudi režima, koji su diktaturu prihvatili i preko nje ju javno i na drugi način propagirali. Tako se u Dubrovniku postupalo preko lista *Dubrovačka tribuna*. Obranu diktature te su novine započele člankom „Ovako se više ne može dalje“. U njemu se napada parlamentarni sustav vlasti, političke stranke, pogotovo njihova borba za vlast.¹⁴ Na kraju se konstatira da je sve to kralj svojim zakonima i uredbama prekinuo te ispravio.

Okrivljavati sve onodobne političke stranke i njihova vodstva za nered u državi bila je notorna neistina jer se ne uviđa da su zapravo stranke koje su bile na vlasti svojim načinom vladanja prouzrokovale nered u državi. Navedeni stav nositelja diktature ukazivao je da se kraljevim mjerama u biti neće ništa postići, jedino će se i dalje osigurati velikosrpska hegemonija u državi, što je i bio glavni cilj diktature. Nositelji diktature su zapravo svojim centralizmom i integralnim jugoslavenstvom, velikosrpskom politikom i gušenjem sloboda nesrpskih naroda, doveli državu u kaos. Nije stajala niti tvrdnja *Dubrovačke tribune* da će kralj, koji se nakon proglašenja diktature oslonio uglavnom na osobe koje su od 1918. do 1929. i bile na vlasti, popraviti kaos. Iako je kralj zabranio djelatnost svih stranaka, pa i srpskih, time nije otklonio dominaciju Srba u državi. Naime, na vlasti su se našli oni koji su sada prihvatili politiku integralnog jugoslavenstva.¹⁵

Kralj je prije uvođenja diktature pozvao na razgovor vođe oporbenih političkih stranaka da se s njima konzultira o mjerama koje je namjeravao uvesti u državi. Razgovarao je i s čelnicima SDK-a, Vladkom Mačekom i Svetozarom Pribićevićem (4. i 5. siječnja 1929). Odbio je Mačekov prijedlog da ustroj države vrati na početak, odnosno na stanje prije 1. prosinca 1918, te da je u višenacionalnoj državi najbolji oblik ustroja federativni. Da je ustrojena takva država, možda bi se problemi koji su je opterećivali već i riješili. Svetozar Pribićević postavio je zahtjev za reviziju ustava, ali nije konkretizirao promjene koje bi trebalo izvršiti.¹⁶ No, to kralj nije htio, nego je ušao u avanturu diktature. Razgovarao je s oporbenim političarima imajući već gotovo rješenje koje će

13 Isto.

14 Isto.

15 Glavne ličnosti i nosioci diktature kralja Aleksandra i vlade bili su osim generala Petra Živkovića istaknuti predstavnici bivše Narodne radikalne stranke Nikola Uzunović, dr Milan Šrkšić, Boža Maksimović i drugi. Istina pomagali su mu i neki slovenski i hrvatski političari.

16 Matković, n. dj., 172. Mačekove i Pribićevićeve prijedloge nisu prihvaćali čelnici drugih stranaka.

poduzeti 6. siječnja 1929. Ovim je razgovorima zapravo htio pokazati da među vođama političkim stranaka u državi nema sloge, pa da on mora sam odlučiti i riješiti postojeće nacionalne sukobe.¹⁷

Šutnja *Dubrovačke tribune* o tim krucijalnim državnim problemima njezin je najveći krimen jer nije objektivno izvještavala. Na svojim stranicama nijednim člankom nije se osvrtna na probleme Hrvata u državi. U članku „I partijske filijale nestaju“ tvrdi se da narod ne žali za nestankom stranaka i stranačkog života, i to zato jer je njihovo djelovanje u stanovitim trenucima zaoštravalo ionako jako raspirene plemenske strasti, koje su u svojoj borbi za vlast umjetno podržavale velike stranke. *Dubrovačka tribuna* nastavlja tvrdnjom:

Ne samo da nitko ne žali nestanak ovih filijala nego svi dobromisleći građani sa simpatijama pozdravljaju akt vlade sa kojim je manifestovano jedno ispravno gledište da se zaštita zemlje iznutra i iz spolja, kao i naši opći nacionalni interesi imaju braniti državnim snagama, a ne organizacijama koje su se utvarale da su jedino one pozvane da brane neke specijalne „hrvatske“, „srpske“ ili opće interese služeći svjesno ili nesvjesno, svakome samo ne jedinstvu zemlje.¹⁸

Jedan od važnih oslonaca diktature bila je policija i žandarmerija. Žandarmerija je kao organ državno-upravnih organa vlasti bdjela nad javnom sigurnošću, održavala javni red i mir te te osiguravala izvršenje zakona. Mogla je upotrijebiti i oružje, ali samo u slučaju nužde, odnosno kada nije bilo mogućnosti da na drugi način „odbije od sebe ili drugog lica upravljani udar i svlada otpor“.¹⁹ Inače su žandari bili na zlu glasu, posebno u Hrvatskoj, zbog neljudskog odnosa za vrijeme istrage nad osumnjičenim osobama (koristili su metode mučenja, batinanja, vrijeđanja i druge): „Pretjerana ‘revnost’ i odatnost ideji državnog i narodnog jedinstva koja se u biti kotarskih načelnika svodila na puko nadziranje, svih pa i potpuno bezopasnih ljudi.“²⁰ Kažnjavalo se vrijeđanje kralja i članova dinastije, prenošenje lažnih vijest i alarmantnih glasova, suprotstavljanje politici narodnog i državnog jedinstva, centralističkom i unitarističkom uređenju, rušenju utvrđenog državnog poretka (diverzije, teroristički napadi, oružane pobune), ali i za beznačajne postupke kao što je bilo isticanje nacionalnih simbola pa i spomen nacionalnog imena i slično. Žandari i policija često su nepotrebno burno reagirali na svaki spomen „plemenskog imena“. Uhićene su Hrvate nazivali separatistima i antidržavnim elementima.²¹

17 Isto. Istina je i to da sve važnije stranke nisu bile zainteresirane za suradnju, dogovor ili barem uvažavanje različitih ideja.

18 „I partijske filijale nestaju“, *Dubrovačka tribuna*, br. 5, 11.3.1929, str. 3.

19 Ivana Dobrivojević, Policija i žandarmerija u doba šestosiječanjskog režima kralja Aleksandra (1929.-1934.), *Časopis za suvremenu povijest*, sv. 38, br. 1, Zagreb 2006, 99.

20 Isto, 110.

21 Isto, 110. Poznati skladatelj i dirigent Rudolf Matz imao je problema sa žandarima u Metkoviću nakon koncerta.

Pišući o proslavi 25. godišnjice postojanja organizacije Jugoslavenskog sokola u Dubrovniku, „*Dubrovačka tribuna*“ prenosi dio govora načelnika općine Dubrovnik, Miće Mičića koji je rekao:

Kroz 10. godina državnog života koje su bile ogorčene političkim ludovanjem, Jugoslavenski sokol nije dopustio da ga odnese poplava stranačkih borbi. Jugoslavenski sokol kao vjeran nosilac jugoslavenske ideje proveo je u svojim redovima pravo duhovno jedinstvo, u njemu nema plemenskih razlika, u njemu se osjeća samo jedan narod, a iz tih narodnih redova odražava se samo jedan duh.²²

Ujedinjenjem svih jugoslavenskih naroda, kad se „ostvario vjekovni san“ Dubrovčana, tvrdi Mičić, Jugoslavenski sokol je „zario svoj plemenski barjak i razvio naš jugoslavenski pod kojim će zbiti svoje redove i Hrvati, Srbi i Slovenci“.²³ Upravo je ta organizacija u Dubrovniku bila najistaknutija u nastojanju da se ono što *Dubrovačka tribuna* piše i ostvari.²⁴ U gradu je naime već 1919. formirana jedinstvena organizacija Jugoslavenskog sokola, čime je prestalo djelovanje Hrvatskog sokola u Dubrovniku i Srpskog sokola „Dušan Silni“. Nakon 1929. zabranjeno je djelovanje svih nacionalnih sokolskih udruženja i prišlo se stvaranju jedinstvenog Sokola Kraljevine Jugoslavije.²⁵

Novi sustav administrativne podjele države na banovine umjesto na oblasti, donesen 3. listopada 1929, šokirao je sve Dubrovčane jer je degradirao njihov grad – središtem banovine postalo je Cetinje. Tadašnje rukovodstvo općine, kojem je na čelu bio Mićo Mičić, nije ni trepnulo. Načelnik je odluku primio bez pogovora, čak je uputio kralju brzoglasnik u kojem se navodi da je „oduševljen previšnjom odlukom, davši ime državi Jugoslavija, te da Dubrovnik u veselju preživljuje historijski čas u kom je pala ta sretna odluka“.²⁶ Dotičući se položaja u kojem se našao Dubrovnik nakon uvođenja banovina načelnik Mičić piše: „Državni interes odlučio je da Dubrovnik ne bude sje-

22 „Jedan značajan jubilej“, *Dubrovačka tribuna*, br. 8, 8.4.1929, str. 3. Sokolski pokret u Dubrovniku počeo je 1904. osnutkom Hrvatskog sokola. Kasnije je osnovan srpski sokol „Dušan Silni“. Isprva su ta dva društva surađivala, a kasnije je došlo do oštih sukoba. Godine 1919. dva su se društva ujedinila u Jugoslavenski sokol. Posljednji starješina Hrvatskog sokola bio je Miće Mičić, koji je bio ujedno i prvi starješina Jugoslavenskog sokola. Mičić je u govoru ustvrdio da je Hrvatski sokol osnovan sa zadaćom širenja slavenske uzajamnosti i bio je „prava narodna vojska, nosilac bratske ljubavi, vjesnik dana slobode“.

23 Isto. Treba napomenuti da je Hrvatski sokol nakon 1918. nastavio slobodno djelovati pod tim imenom u većini mjesta u Hrvatskoj, a ukinut je 1929. U Dubrovniku od 1919. nije djelovao Hrvatski sokol već Jugoslavenski sokol.

24 Isto. Miće Mičić je govor završio riječima: „Ono što vjekovima postoji u narodnoj duši to se ne da iskorijeniti. Jugoslavenstvo je toliko moćno i veliko da će pregaziti sve što je sićušno, tjesnogrudno i neiskreno. Jugoslavenski sokoli ! U narod ponesite goruću luč bratske ljubavi.“

25 Tonko Barčot, *Hrvatski sokol u Boki Kotorskoj – Razdoblju Austro-Ugarske monarhije i Kraljevine SHS*, Kotor 2010, 58. Nakon uvođenja diktature, krajem 1929, donesen je Zakon o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije kojim je formiran je Sokol Kraljevine Jugoslavije. Sve nacionalne sokolske organizacije koje do 26. prosinca 1929. nisu ušle u organizaciju Sokola Kraljevine Jugoslavije automatski su ukinute (Jugoslavenski sokol, Orao, Srpski sokol i Hrvatski sokol).

26 „Za Jugoslaviju jednu i nedjeljivu“, *Dubrovačka tribuna*, br. 36, 8.10.1929, str. 1.

dište banovine.“ Ističe dalje da tu žrtvu mora prihvatiti i da Dubrovnik kao kotarsko središte neće ništa izgubiti, niti na imenu, niti na ugledu; njegovi će rukovodioci učiti od starog Dubrovnika – ako to budu radili, tvrdio je Mičić, više će postići, nego da je grad središte banovine.²⁷ Od banovinskih institucija u Dubrovniku su bili sjedišta okružnog inspektorata (djelovao do 1934) i okružnog ureda za osiguranje radnika te banovinska bolnica.

Nakon promjene imena države i administrativne podjele na banovine, *Dubrovačka tribuna* objavila je članak „Za Jugoslaviju jednu i nedjeljivu“ u kojem se navodi da je dubrovačka općina donijela proglas u kojem se ističe da je kralj donesenim mjerama prekinuo trvenja i besmislene borbe davši određeni smjer zdravoj i boljoj budućnosti cijele države. Tvrdi se i da ne treba isticati razlike između Dubrovnika i zaleđa jer će se one ubrzo izjednačiti, ako „brđani“ budu živjeli u miru. Zato, po mišljenju *Dubrovačke tribune*, između Dubrovnika i zaleđa treba zavladati harmonija u radu za obostranu korist i „procvat mile nam domovine“.²⁸

Dubrovačka tribuna u stvaranju Zetske banovine vidi veliku stvar za Dubrovnik. Ta velika stvar jest njegovo administrativno povezivanje sa zaleđem jer su Zetskom banovinom „porušene nesuvremene historijske granice, koje ipak nisu mogle spriječiti prirodno prilijevanje novog življa u Dubrovnik, da mu ulije novu krepku krv“.²⁹ To što je Dubrovnik granicama odvojen od matice Hrvatske, *Dubrovačku tribunu* ne smeta, što znači da ga i ne smatra hrvatskim gradom. Za *Dubrovačku tribunu*, on je „stara slovinska Atina“.³⁰ U pozadini svega, Dubrovnik se administrativno trebao zadržati što bliže Srbiji i Crnoj Gori da se toj površinom i stanovništvom maloj banovini pripoji gospodarsko-infrastrukturno razvijenije područje kao što je grad Dubrovnik i Dubrovački kotar. U mjerama donesenima 3. listopada 1929. *Dubrovačka tribuna* navodi još jednu navodno veliku stvar za Dubrovnik – to je njegovo jugoslavenstvo, izraženo u konstataciji da je nakon 3. listopada „Dubrovnik sinoć poslije onih velikih dana, glasno i jasno manifestovao da je u njemu ostao živ jugoslavenski duh i da ga nije moglo uništiti nikakva stranačka zaraza“.³¹ Ne navodi se pritom na temelju kojih činjenica je autor došao do podataka da je u Dubrovniku jugoslavenski duh bio tako jak. Navedenu neistinu demantiraju svi izbori u dubrovačkoj općini, kao i popisi stanovništva 1921. i 1931. godine. Pripadnost Hrvatskoj bit će ponovno aktualna za vrijeme pregovora između Dragiše Cvetkovića i Vladka Mačeka nakon čega je Dubrovnik konačno pripao Hrvatskoj.

27 Isto. Neuvjerljivo je bilo to opravdanje. Mičić će se brzo uvjeriti, kad sljedećih godina bude rješavao komunalne i druge probleme Dubrovniku te se morao zaduživati i grcati u besparici, jer je morao plaćati visoke poreze za razvoj nerazvijene Crne Gore, a od Zetske banovine nije ništa dobivao.

28 Isto.

29 Isto.

30 Isto.

31 *Dubrovačka tribuna*, br. 36, 8.10.1929.

Apoteoze kralja Aleksandra

U mnogim člancima u *Dubrovačkoj tribuni* veličaju se kralj Aleksandar i dinastija Karađorđević. Kralju se pridaju mnogi epiteti: „kralj ujedinitelj“, „kralj otkupitelj“, a pridavana mu je i nadljudska moć – tobože da može ostvariti sve što želi, on je „besmrtni vladalac“, „otac jugoslavenstva“, kojem treba uz lijepe mramorne spomenike podići, i tople spomenike u našim srcima, da topli val jugoslavenske ljubavi zahvati sve krajeve gdje žive Srbi, Hrvati i Slovenci.“³² Taj „otac jugoslavenstva“ umjesto nacionalnih imena (Hrvat, Srbin i Slovenac) uvodi za sve ime Jugoslaven. Kralj Aleksandar mjera ma diktature želio je stvoriti jedan jedinstveni jugoslavenski narod. Povodom rođenja njegova trećega sina po imenu Andrej, prema vijestima koju donosi *Dubrovačka tribuna*, Dubrovnik je na veličanstven način manifestirao ljubav prema svome kralju. U općinskom se proglasu ističe „želja da se zbiju redovi tri brata Hrvat Srbin i Slovenac, sa onom bratskom ljubavi kojom će se zagrliti tri brata Karađorđevića, sina Velikog kralja koji je još za vrijeme rata izrekao one značajne riječi u jedinstvu Srba, Hrvata i Slovenaca leži naša budućnost“.³³

Nakon mjera koje je kralj donio 3. listopada 1929. u Dubrovniku je održana velika manifestacija koju je *Dubrovačka tribuna* ocijenila:

Jučer je progovorio onaj Dubrovnik kojega je u danima suluda raspojasanost bila zaglušila dreka raznobojnih gotovana i njihovih trabanata, tuđinskih izmetara. Dubrovnik je dostojanstveno zahvalio kralju-osnivaču Jugoslavije, pred njegovim dvorom (Knežev dvor). Njegovu muževnu odluku, pozdravilo je jučer nekoliko hiljada ljudi i manifestiralo za Jugoslaviju jednu i nedjeljivu.³⁴

Kraljeva apsolutna vlast temeljila se na Zakonu o kraljevoj vlasti. Kralj je donosio zakone i ostale propise, on je imenovao vladu i ministre, svi su oni njemu odgovarali.³⁵

Prvi prosinca u Kraljevini Jugoslaviji obilježavao se kao Dan narodnog državnog ujedinjenja. Bio je to državni praznik, slavio se od 1919. godine. Tako se dakle 1929. slavio deseti put. Za taj blagdan *Dubrovačka tribuna* objavila je na naslovnici članak „Jugoslavija, nacija slobodnih i jednakih“ u kojem se veliča kralj Aleksandar Karađorđević

32 „Jedan značajan jubilej“, *Dubrovačka tribuna*, br. 8, 8.4.1929, str. 3.

33 „Živio Kraljević“, *Dubrovačka tribuna*, br. 20, 2.7.1929. Po uputama dubrovačke općine, tog dana od ranog su se jutro počele isticati zastave na privatnim i javnim zgradama, u 8 sati čitav je grad iskičen zastavama u nacionalnim bojama, a najviše državnim. U nedjelju su održane svečanosti i molitve u svim dubrovačkim crkvama, a navečer je priređena bakljada. Ministarstvo unutarnjih poslova naredilo je da se od 24. srpnja 1929. prigodom državnih praznika i u drugim svečanim prigodama službenog karaktera na državnim i samoupravnim nadležstvima kao i na svim ustanovama javno-pravnog karaktera trebaju isticati samo državne zastave Kraljevine SHS.

34 „Za Jugoslaviju jedinu i nedjeljivu“, *Dubrovačka tribuna*, br. 36, 8.10.1929. Članak završava konstatacijom: „Dubrovnik je sinoć poslije onih velikih dana glasno manifestovao da je u njemu ostao živ jugoslavenski duh i da ga nije moglo uništiti nikakva stranačka zaraza.“

35 Matković, n. dj., 172.

[...] jer je on spasio narod iz ruku grubih eksploatatora, one šake korumpirane partijske buržoazije o čijoj je milosti živjelo samo nekoliko hiljada partijskih eksponata po čitavoj zemlji. Šestog januara započet je obračun s porocima prošlosti koja je bila teška i sramna. Trećeg oktobra ostvarena je želja pokoljenja, iskupljen je dug prema punom milijunu palih (poginulih) pokoljenja, časti i sreće narodne. Zemlja Srba, Hrvata i Slovenaca dobila je svoje pravo ime Jugoslavija. Aleksandar Karađorđević pokazao se dostojnim sinom Petra Velikog Oslobođioca, a nama je pokazao put kojim treba poći u radu za najviše ciljeve.³⁶

Na ovaj je dan Dubrovnik bio iskićen zastavama. Nisu izostale crkvene svečanosti, a ni povorke, bakljade, topovski hici. U proglasu koji je dubrovačka općina uputila građanima osuđuje se dotadašnja „plemenska politika i plemenske borbe koje su kvarile oduševljenje svih iskrenih rodoljuba i pobornika velike jugoslavenske ideje“.³⁷

Načelnik Mičić posjetio je kralja Aleksandra 16. studenog 1929. Prethodno se susreo s Bogoljubom Jeftićem, ministrom Dvora, i pukovnikom Dimitrijevićem, maršalom Dvora. Od njih je saznao da je kralj sa zadovoljstvom slušao vijesti o manifestacijama u Dubrovniku prigodom proglašenja manifesta i ostalih mjera koje su slijedile nakon 6. siječnja 1929. Nakon ovog susreta s kraljem Mičić je novinarima izjavio da mu je vladar ponovio ono što su mu rekli Jeftić i Dimitrijević, a to je da zna odanost Dubrovnika prema njegovim mjerama i neka Dubrovčani nastave s takvim radom.³⁸

Kraljev četrdesetprvi rođendan, 17. prosinca 1929, u Dubrovniku je proslavljen vrlo svečano. Uoči proslave grad je okićen zastavama i obasjan rasvjetom, a održan je koncert vojne i dubrovačke građanske glazbe. Klicalo se Jugoslaviji, a biskup Josip Marija Carević održao je misu na staroslavenskom jeziku, na kojoj je crkveni zbor pjevao Adamićevu staroslavensku misu. Nakon mise održan je mimohod pješadije i mornarice.³⁹ Pohvalu dinastiji Karađorđević *Tribuna* je isticala svakom prilikom. Tako je o dolasku prekoceanskog parobroda *Kraljica Marija* u matičnu luku Dubrovnik pisala:

[...] u duši Dubrovnika sve tegobe i i nedaće prošlosti nisu nikad mogle da unište ljubav za prvu narodnu dinastiju, vidi i kraljica Marija jak oslonac za veliku misiju na kojoj danas sa toliko energije i samoprijegora djeluje Kralj spasilac zemlje i svih svetinja

36 „Jugoslavija nacija slobodnih i jednakih“, *Dubrovačka tribuna*, br. 44, 1.12.1929. Autor ovog članka kao da ne zna što se zbivalo u državi u razdoblju 1918-1929, kada je kralj Aleksandar zajedno s korumpiranim eksploatatorima surađivao i imenovao ih na visoke državne funkcije. Navedeno predstavlja otvoreno dodvoravanje suverenu. *Dubrovačka tribuna* je smatrala da je narod preko noći potpuno zaboravio ono što je proživio u deset godina postojanja jugoslavenske države. Članak apelira u daljnjem tekstu da se oko „nacionalne zastave okupe rasute sile, izbiju borbene nacionalne falange, a u toj borbi treba da bude protkan čitav život Jugoslavena“.

37 Isto. U daljnjem tekstu se traži da Dubrovčani svi kao jedan slijede „odano našeg kralja i kraljeve mudre zapovjedi u velikom radu za pobjedu Jugoslavenske ideje“.

38 „Nastavite takvim radom“, *Dubrovačka tribuna*, br. 42, 19.11.1929, str. 3.

39 Isto br. 47, 24.12.1929. Staroslavenski jezik u to se vrijeme koristio za vrijeme posebnih svečanosti. Sjećam se da se između dva rata koristio na blagdan Cirila i Metoda 5. srpnja.

ujedinjenih Srba, Hrvata i Slovenaca. Stari slovinski Dubrovnik počašćen je ponovnim posjetom Jugoslavenske Marije.⁴⁰

U pohvalama kralja i dinastije Karađorđević *Dubrovačka tribuna* prevršila je svaku mjeru u broju uoči proslave sv. Vlaha. Na naslovnoj stranici između ostalog piše da sveti Vlaho ni Dubrovčani nisu bili sretni 1918. jer „sloboda i ujedinjenje nijesu donijeli žuđene plodove ni Dubrovniku ni našem narodu“, navodno zato jer sveti Vlaho nije mogao shvatiti „mahnitiranje plemenske, klasne i stranačke borbe koja se odmah razmahala u slobodi“ te da tada Dubrovnik nije sudjelovao u takvom radu, već da se povukao „u viziju prošlosti strahujući za novo Kosovo, ali još uvijek vjerujući u pomoć sv. Vlaha i u budućnost naroda“.⁴¹

U ovo su se doba Hrvati Dubrovnika, sljedbenici politike Stjepana Radića, borili za svoja prava, predvođeni HSS-om. Na općinskim su izborima 1926 izvojevali pobjedu. Nije moguće prihvatiti tvrdnju *Tribune* da je nakon 1929. Dubrovnik „prekinuo samoubojstvenu borbu“ te da je tada „ugledao zoru novog svijetlog dana, koji je osvanuo 3.10. i kada je proglašeno narodno jedinstvo i konačno stvorena Jugoslavija jer su sljedbenici Stjepana Radića u Dubrovniku politički potpuno pacificirali jer nisu htjeli prihvatiti politiku šestosiječanjske diktature, prihvaćajući politiku vodstva HSS-a na čelu s Mačekom“.⁴² Maček se samo kratko vrijeme nakon proglašenja diktature nadao da će kralj mjerama 6. siječnja 1929. riješiti stanje u državi i da će hrvatski narod s obzirom na mudrost Nj. Vel. Kralja da hrvatski narod ostvari svoj ideal da bude gospodar u svom domu i u svojoj slobodnoj Hrvatskoj.⁴³ Čelnici HSS-a u Dubrovniku i Dubrovačkom kotaru povlače se iz politike. Najistaknutiji od njih, Miho Škvrce, surađuje tada s dubrovačkim biskupom Josipom Marija Carevićem u pripremi organizacije euharistijskih kongresa u dubrovačkoj biskupiji. Godine 1930. obnovljen je dubrovački stari zvonik donacijom Paska Baburice. U toj aktivnosti istakao se Miho Škvrce u funkciji predsjednika odbora za obnovu zvonika. Nakon što je biskup blagoslovio zvonik, govorio je Miho Škvrce. Na skupu je pročitao referat o aktivnostima za obnovu zvonika.⁴⁴

40 Isto br. 67, 21.5.1930. U članku se kraljica Marija naziva prvom građankom i najmilijom majkom svih građana Jugoslavije. Kraljica Marija došla je u Dubrovnik parobrodom njezinog imena sa sinom Petrom. U to vrijeme bio je to raskošan putnički parobrod brodarskog poduzeća Jugoslavenski Loyd koji je tijekom 1930-ih godina možda bio najpoznatiji brod na Jadran.

41 *Dubrovačka tribuna*, br. 52, 2.2.1931, str. 1.

42 Isto. *Po Dubrovačkoj tribuni*, Dubrovnik je po prvi put slavio svoga svetog Vlaha u slobodnoj i jedinstvenoj Jugoslaviji, potpuno miran i sretan. To što su i nakon navedenih kraljevih mjera 1929. ostali u Dubrovniku na vlasti isti koji su bili i prije, *Dubrovačkoj tribuni* ne smeta, kao niti što su diktaturom sljedbenice politike Stjepana Radića u Dubrovniku potjerali s vlasti.

43 Todor Stojkov, *Opozicija u vreme šestojanuarske diktature*, Beograd 1969, 92. Maček se vrlo brzo uvjerio da kralj to neće napraviti. Tada se najviše bojao, tvrdi Stojkov, da srpski političari koji su prihvatili diktaturu ne zloupotrebe „dobre namjere vladaoaca i da će sada nastojati da pomoću apsolutizma osiguraju srbijansku hegemoniju“.

44 *Tribuna*, br. 53, 11.2.1930, str. 1. Na dan svečanosti povodom završetka obnove zvonika na kojem je postavljena spomen-ploča donatoru obnove Pašku Baburici.

Poklonstvene delegacije kralju povodom njegova rođendana

Krajem 1929. diljem države organizirale su se poklonstvene delegacije kralju povodom njegovoga rođendana 17. prosinca – željelo mu se zahvaliti za mjere koje je donio 6. siječnja i 3. listopada 1929. Takve su deputacije kralju organizirali i predstavnici banovina, gradova, općina i drugih udruženja. Međutim, sve delegacije iz banovina i gradova nisu taj dan mogle biti primljene, pa su dolazile u Beograd do kraja 1929. i još početkom 1930. Delegati Dubrovnika bili su u delegaciji Zetske banovine.⁴⁵ *Dubrovačka tribuna* tim je delegacijama poklanjala veliku pažnju prenoseći vijesti o njihovom dolasku kralju. Delegacijama je, kako tvrdi *Dubrovačka tribuna*, kralj bio zadovoljan – smatrao je da mu ih narod upućuje „s pravim oduševljenjem, zdravim rasuđivanjem i dubokom nacionalnom sviješću“.⁴⁶

Međutim, te su delegacije bile obična farsa. Organizirale su ih osobe koje je inače imenovao vladar: banovi, kotarski poglavari, općinski i gradski načelnici, dakle uglavnom režimu odani ljudi, ali i drugi općinski i gradski čelnici, koji su od kralja htjeli dobiti kakve ustupke. Tu farsu *Dubrovačka tribuna* i ostali režimski tisak prikazivali su kao da izražavaju volju cjelokupnog naroda. Poklonstvene delegacije kralju su služile da se pokaže kako je narod oduševljen donesenim zakonskim mjerama jer su donijele „mir i red u državi“ te ju spasile od nereda koji su svojim djelovanjem prouzrokovale stranačke borbe. O tome piše i Ljubo Boban, ali samo o aktivnostima u Zagrebu vezano za upućivanje delegacije Zagreba. Tvrdi da su u zaoštrenim odnosima Zagreba i Beogradu nakon atentata u Narodnoj skupštini i terorističkih aktivnosti frankovaca u Zagrebu (primjerice, ubojstva novinara Tonija Schlegela) čelnici Gradskog zastupstva u Zagrebu u toj zategnutoj atmosferi uputili kralju u audijenciju gradskog zastupnika Svetozara Rittiga. Želeći da se zaoštreni odnosi ublaže, „Kralj se Rittigu tom prilikom potužio na teškoće, naročito zbog onih krugova u Beogradu koji su protiv svakog popuštanja Hrvatima. Zato mu je do toga, izjavio je navodno Rittigu, da mu Hrvati pruže dokaze povjerenja i pomirljivosti, da bi tako mogao parirati spomenutim krugovima. Apelirao je na Rittiga da ga zajedno sa svojim drugovima pomogne, a on garantira da će se ukloniti svi prigovori koje mu je Rittig iznio, naročito pitanje razgraničenja u Srijemu“.⁴⁷ Rittiga su tada oštro kritizirali i haesesovci i frankovci. Boban zaključuje da obećanja koja je kralj dao Rittigu nisu izvršena, a da je poklonstvena delegacija završila više s neuspjehom nego uspjehom za njene organizatore nego za režim i kralja. *Dubrovačka tribuna* o toj delegaciji piše: „Lozinku jedan Kralj jedan zakon koju je u svom pozdravnom govoru istaknuo gradonačelnik Zagreba dr Stjepan Srkulj prihvatit će svi dobromisleći sinovi ove zemlje i pomagati kralja vođu u punim ostvarenjima njezinog

45 „Proslava 1. decembra 1929“, *Dubrovačka tribuna*, br. 42, 19.11.1929, str. 3.

46 „Dubrovnik Kralju Oslobodiocu“, *Dubrovačka tribuna*, br. 48, 8.1.1929, str. 1.

47 Ljubo Boban, *Maček i politika HSS 1928/1941*, Zagreb 1974, knjiga I, str. 49.

dubokog i spasonosnog značenja.⁴⁸ Komentar *Dubrovačke tribune* povodom poklonstvene delegacije kralju Aleksandru glasi: „Predstavnicima Zagreba se zahvaljuje na inicijativi koja je našla na snažan odaziv u cijeloj našoj Kraljevini i time dala prilike za opće oduševljenje manifestacija Kraljevini Jugoslaviji i nacionalnom jedinstvu.“⁴⁹

Kad je riječ o poklonstvenim delegacijama, kralju su u pohode pošli i tadašnji dubrovački predstavnici općinske vlasti na čelu s načelnikom dr. Mićom Mičićem. Nalazili su se u sastavu delegacije Zetsku banovine, prethodno odbivši poziv da se pridruže delegaciji hrvatskih gradova.⁵⁰ Veličanju kralja i njegovih mjera u člancima *Dubrovačke tribune*, koja je prenosila izjave režimskih političara, nije bilo granica. Primjerice, i svetog Vlaha *Dubrovačka tribuna* i dubrovački političari uključuju u kraljeve obožavatelje tvrdnjom „da ni sv. Vlaho, a ni Dubrovčani nisu bili sretni 1918. kad je nastalo Kraljevstvo SHS, jer slobodu i ujedinjenje nijesu donijeli žuđenje plodove ni Dubrovniku ni našem narodu.“ Slobodu i pravo ujedinjenje, tvrdila je *Dubrovačka tribuna*, donio im je kralj svojim mjerama 1929.⁵¹

Izvjешća o posjetu delegacije Zetsku banovine kralju *Dubrovačka tribuna* objavila je u člancima „Proslava kraljevog rođendana i „Dubrovčani kralju oslobodiocu“ u broju 47 od 24. prosinca 1929. i u broju 48 od 8. siječnja 1930. Na sjednici Općinskog vijeća Dubrovnika odlučeno je da kralju rođendan čestita plenum Vijeća kao predstavnik grada, a ne načelnik. U čestitki je naglašeno da Dubrovnik, „stari barjaktar Jugoslavenske misli moli se Bogu za dug i sretan život svog kralja preko svog Općinskog vijeća. Dubrovnik pozdravlja i rodoljubne manifestacije kojima se danas širom zemlje natječu sela, gradovi bez razlike plemena i vjere, daje se priznanje državničkom radu Kralja nosioca Jugoslavenske narodne državne misli i u tom pravom priznanju leži zalog ljepše budućnosti naše zemlje.“⁵² Delegacija Zetske banovine posjetila je kralja pred Božić 1929. *Dubrovačka tribuna* piše da je delegaciju Beograd primio bratski i srdačno. Kralj je, prema izvjestitelju, primio zajedno delegacije Zetske i Vrbaske banovine i ukazao svoje poštovanje, što narod tih banovina izražava ljubav za narodno jedinstvo i slo-

48 „Kraljeva riječ Hrvatima“, *Dubrovačka tribuna*, br. 47, 24.1.1929, str. 2. Kralj je na pozdravni govor dr. Stjepana Srkulja rekao: „Drago mi je što vidim na ovaj dan izaslanike Savske i Primorske banovine, i što od vas, predstavnika hrvatskih gradova i udruženja čujem, da je narod pravilno razumio i jedno-dušno prihvatio Moja nastojanja i odluke 6. I. i 3. X. koje idu jedino za tim da učvrste nerazdjeljivo nacionalno jedinstvo, bratsku ljubav i punu jednakost da naša lijepa Kraljevina Jugoslavija privredno osnaži i socijalno podigne.“

49 Isto. U daljnjem tekstu govora kralja glasi: „Zagreb će uvjeren sam ostati dalje vjeran svojoj visokoj tradiciji, čuvat će budno i razvijat će ovo oduševljenje cijele nacije. Mojim Hrvatima za koje sam uvjeren da će svim žarom osvjedočenog hrvatskog rodoljublja čuvati nacionalne tekovine palih (poginulih) žrtava naših predaka i svim silama pomoći Naša nastojanja za napredak Kraljevine Jugoslavije i njen trajni razvitak u miru. Recite im da je sa vama svima i vaš kralj koji će sa neopredijeljenom ljubavi bditi i raditi na razvoju i podizanju vaših banovina, tih životnih dijelova ujedinjene i nedjeljive nacije.“

50 „Za jedan front i jednu komandu“, *Dubrovačka tribuna*, br. 45, 10.12.1929. /“Dopis iz Splita, Isto, str. 3.

51 „Sv. Vlaho“, *Dubrovačka tribuna*, br. 52, 2.2.1930, str. 1.

52 *Dubrovačka tribuna*, br. 47, 24.12.1929.

vodu. Kralju su se obratili Mića Mičić i Tomo Milošević. *Dubrovačka tribuna* nije donijela tekst njihovih pozdravnih govora.⁵³

Ono što čitamo o kralju Aleksandru na stranicama *Dubrovačke tribune* ne može se ničim pravdati jer su njegovi postupci bili duboko nedemokratski. Ispod svih kriterija spomenuti list veličao je čovjeka koji je raspustio predstavničko tijelo (Narodnu skupštinu) koje je narod na slobodnim izborima izabrao, koji je zabranio rad političkim strankama, koji je ukinuo Vidovdanski ustav što ga je donijela izabrana Narodna skupština 1921, koji je ukinuo slobodu štampe i uveo cenzuru itd.

Osvrt na ostale manifestacije u Dubrovniku

I nakon 6. Siječnja 1929. u Dubrovniku su se održavale mnoge kulturne manifestacije, sastanci, predavanja, predstave i slično. Međutim, politički život većine stanovnika Dubrovnika, pristaša HSS-a, zamire. Političkih sukoba nije bilo, vladalo je jednomyšlje, jugoslavenski unitarizam kao ideologija koju su štitili žandari, policija i vojska. Dok u Dubrovniku nema slobode za oporbene političare, građane koji ih u politici slijede, kad u njemu postoji državni teror policije i žandara, koji budno paze na građane koji se suprotstavljaju postojećoj vlasti, *Dubrovačka tribuna* u svojim priložima predstavlja čitateljima kao da čitav Dubrovnik pristaje uz režim i jugoslavenski integralizam. Protivnici režima su zašutjeli, ne protive se režimu i čekaju svoje vrijeme. Stupovi režima nalazili su se u općinskoj i kotarskoj vlasti u kojima su organi državnih institucija bdjeli nad svakim svojim protivnikom.

Javne manifestacije koje organizira režim u neku su ruku bile zamjena za bivše skupštine i zborove pojedinih političkih stranaka. Slavili su se uglavnom državni praznici: rođendan kraljice Marije 9. siječnja, Vidovdan 28. lipnja, rođendan kraljevića Petra 6. rujna, ulazak srpske vojske u Dubrovnik 13. studenog 1918, 1. prosinca kao Dan državnog ujedinjenja i rođendan kralja Aleksandra 17. prosinca. Osim navedenog, slavili su se i dan sv. Save te dan sv. Vlaha. Proslavu svetog Vlaha organizirala je Dubrovačka biskupija, a sv. Save Pravoslavna crkvena općina. U obje su crkvene proslave sudjelovali i predstavnici vlasti.⁵⁴ Za sve državne praznike isticale bi se na javnim mjestima i privatnim stanovima i kućama državne zastave, u crkvama služile svečane službe Božje, držali su se govori i izvodile vojne povorke mornarice i pješadije uz sudjelovanje lime-

53 Isto. Oko upućivanja delegacija kralju bilo je inicijativa da hrvatski gradovi upute delegaciju kralju. Međutim, taj prijedlog nije prihvaćen jer je protumačen antijugoslavenskim. Poklonstvena delegacija Zetske banovine posjetila je i Topolu, gdje je u mauzoleju bio pokopan kralj Petar I. Oslobođitelj. Na grobu je u ime Dubrovčana govorio starješina Jugoslavenskog sokola u Dubrovniku Nino Šutić. Veličao je kralja Aleksandra da je naslijedio sposobnosti i vrline svojih predaka, a da je Dubrovnik osobito počašćen što je Petar I. prije četiri desetljeća boravio u gradu. Dubrovnik je kralju Petru I. podigao spomenik uzidavši njegov lik na konju u gradske zidine tik uz vrata od Pila. Bilo je to djelo Ivana Meštrovića.

54 „Proslave sv. Save u Dubrovniku“, *Dubrovačka tribuna*, br. 52, 2.2.1930.

ne glazbe. *Dubrovačka tribuna* je redovito izvještavala s tih proslava. Izvještavajući o proslavi Dana ujedinjenja 1. prosinca konstatira da se proslava 1929. razlikuje od dosadašnjih proslava tog dana po tome što ovom proslavom počinje „nova epoha“ koja nas je približila realnosti jedinstva i jugoslavenstva te da nas historija uči da Jugoslavija treba jedinstveni Narodni front, a jedinstvenog fronta nema bez jedinstvene komande.⁵⁵ Vezano uz navedeno, *Dubrovačka tribuna* piše: „Jedan kralj jedan zakon prihvatit će svi dobromisleći sinovi ove zemlje i pomagati kralja vođu u punom ostvarivanju njezinog dubokog i spasonosnog značenja.“⁵⁶

O djelatnosti općinske uprave

Istog dana nakon što je kralj Aleksandar potpisao šestosiječanjski manifest objavljen je Zakon o izmjeni Zakona o općinama i oblasnim samoupravama kojima su ukinute samouprave, na svim razinama, na kojima su postojale prije 1929. Navedena samouprava postojala je u okviru pojedinih oblasti u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Spomenutim zakonom trebali su se razriješiti sve općinske samouprave i općinski bilježnici kao i stručni kadar općine, a postavljale su se nove osobe, po volji vlasti, „bez ikakve mogućnosti izbora sa strane“.⁵⁷

Nakon četrnaest dana od donošenja navedenog zakona, donesen je Zakon o ukidanju Zakona o izboru organa oblasne, sreske i opštinske samouprave čijim je kratkim tekstom ukinuta i time zapečaćena sudbina mogućnosti izbora i predstavnika građana u svim dotad postignutim samoupravnim tijelima u državi.⁵⁸

Primjena spomenutih zakona brzo se počela provoditi u život. Od tada je kralj svojim ukazom imenovao općinske uprave u tri grada – Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, i to na prijedlog ministra unutrašnjih poslova. U ostalim općinama postavljene su nove općinske uprave – načelnici i općinska poglavarstva i općinski vijećnici dekretom velikog župana, a od 3. listopada 1929. navedene mjere obavljao je ban u banovini.

Nakon donošenja spomenutih zakona u Dubrovniku je 11. veljače 1929. održana sjednica novoimenovanog gradskog vijeća na kojoj je za načelnika imenovan dr. Miće Mičić, koji je položio svečano obećanje kralju. Kako piše *Dubrovačka tribuna*, u svom govoru Mičić je rekao da mu uprava gradom nije povjerena izbornim kuglicama, nego

55 „Za jedan front i jednu komandu“, *Dubrovačka tribuna*, br. 45, 10.12. 1929, str. 1.

56 Isto.

57 Stipica Grgić, „Općinske uprave u vrijeme šestosiječanske diktature“, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1, 1989, str. 117. Na početku teksta autor naglašava da se u članku neće doticati stanja u gradskim općinama kao jedinicama sa zakonski reguliranim većim poslovnim ovlastima, drugačijom organizacijskom strukturom, već da će se baviti najnižim (seoskim) općinama u kojima će rasvijetliti život u petogodišnjem razvoju od 1929. do 1934.. Budući da je Dubrovnik bio tada grad, njegova organizacija u ovom članku se ne obrađuje.

58 Isto.

povjerenjem s najvišeg mjesta, zato je odgovoran jedino kralju, ali da to ne znači „da neće on i vijećnici voditi računa o željama i potrebama širokih narodnih slojeva“.⁵⁹ Vlast u dubrovačkoj općini prelazi u ruke pristaša šestosiječanjske diktature, nekašnjih pristaša Narodne radikalne stranke i Demokratske stranke, koji su preko noći postali pristaše novouspostavljene vlasti. U Dubrovniku je tada na vlast u općini bio imenovan komesar, nakon što je raspušteno poglavarstvo, načelnik i općinski vijećnici. Pristašama HSS-a nisu bili dostupni nikakvi položaju u općinskoj upravi. Samo je troje pristaša HSS-a bilo u gradskom vijeću. Oni su, zbog isključivanja ostalih vijećnika izabranih na izborima 1926, na ta mjesta dali ostavke.⁶⁰ Postojeći režim nije dozvolio da se vrati općinsko rukovodstvo izabrano na demokratskim izborima 1926. kako je to bilo moguće u Primorskoj i Savskoj banovini, a koje je djelovalo zahvaljujući dogovoru između HSS-a i nove vlade, preko određenih ministara prve vlade Petra Živkovića s kojima su HSS-ovci imali dobre odnose. U Dubrovniku se to nije moglo provesti iz više razloga. Prvo, jer je prije uspostave diktature u općini na vlasti bio komesar, a nije djelovala općinska samouprava, i zato jer Dubrovnik nije bio ni u jednoj od hrvatskih banovina (Primorskoj i Savskoj banovini) gdje se to moglo provesti.⁶¹

Članak *Dubrovačke tribune* „Trojanski konj u Općini“ jasno ukazuje opredjeljenje uredništva lista prema demokraciji i pravima Hrvata u jugoslavenskoj državi. U drugoj polovici svibnja 1929. stigao je u Dubrovnik dr. Mate Drinković, ministar socijalne politike i narodnog zdravlja. Razgovarao je s građanima, predstavnicima općine i s dvojicom općinskih vijećnika koji su do diktature pripadali HSS-u – dr. Franom Dabrovićem i Mihom Kisićem. Oni su dali ostavke kao vijećnici tražeći rekonstrukciju Općinskog vijeća prema rezultatima općinskih izbora iz 1926. na kojim je HSS imao većinu. Drinković im je savjetovao neka svoje zahtjeve formuliraju u jednoj predstavi i predaju ih velikom županu. *Dubrovačka tribuna* na taj njihov zahtjev objavljuje članak „Politika bandjericica“ u kojem napada Kisića i Dabrovića da su zahtjev postavili „jer su osjetili opasnost koja prijeti partijskim pozicijama od jedne konstruktivne od partizanstva (strančarstva) slobodne i nadasve otvorene komunalne politike“.⁶² Njihov postupak *Dubrovačka tribuna* ocjenjuje politikom trojanskog konja iz kojeg iskaču borci bandjericama (zastavicama).⁶³ Kisić i Dabrović nisu s Drinkovićem ništa postigli, možda je i Drinković o tome razgovarao s gradonačelnikom Mičićem, ali uprava u općini ostala je u rukama pristalica postojećeg režima.

Ne zna se po kojem je poslu u Dubrovnik stigao Mate Drinković. Možda je njegov dolazak bio vezan uz dogovor vodstva HSS-a s nekim ministrima prve vlade Petra Živkovića s kojima su čelnici HSS-a imali dobre odnose. Te su kontakte održavali Vladko

59 *Dubrovačka tribuna*, br. 1, 12.2.1929. Uz načelnika je imenovano i općinsko poglavarstvo s predsjednikom Ivom Hadijom, pomorskim kapetanom, Ninom Šutićem, direktorom Hrvatske pučke štedionice i Jovom Bavčevićem, direktorom Srpske banke i općinskim vijećnicima.

60 „Politika bandjericica“, *Dubrovačka tribuna*, br. 16, 5.6.1929.

61 Grgić, „Općinske uprave u vrijeme šestosiječanjske diktature“, n. dj., 94.

62 *Dubrovačka tribuna*, br. 16, 5.6.1929.

63 Isto. Usp. i Ljubo Boban, *Maček i politika HSS-a 1928-1941*, str. 87.

Maček i Josip Predavec s ministrima Matom Drinkovićem i Otonom Frangešom. Navodno su se dogovorili da „dok se ne riješe krupna politička pitanja, ne treba doći do raspuštanja općinske i oblasne samouprave u Savskoj i Primorskoj banovini“.⁶⁴ Za svoga boravka u Dubrovniku Drinković je osim s Dabrovićem i Kisićem razgovarao zasigurno i s načelnikom Mičićem, a taj sigurno nije odobravao ono što su tražili Dabrović i Kisić.

Od uvođenja diktature rukovodstvo dubrovačke općine na čelu s načelnikom Mičićem uspostavlja čvrste veze s Beogradom. Od vlasti se traži pomoć za rješavanje komunalnih problema grada. Državni vojni erar je na području dubrovačke općine bio vlasnik svih vojnih zgrada i zemljišta koje je Kraljevina SHS naslijedila od Države Slovenaca, Hrvata i Srba, a ova pak od Carevine Austrije, odnosno Austro-Ugarske. Položaj tih zgrada i zemljišta u gradu bio je dubrovačkoj općini vrlo važan jer su one bile smještene na značajnim mjestima u gradu, bile su reprezentativne i od velike historijske važnosti, a na zemljištu su mogli nicati turistički objekti. Prilikom posjeta Beogradu 16. studenog 1929. Mičić je razgovarao s mjerodavnim osobama Državnog erara o prepuštanju državnih vojnih nekretnina u vlasništvo grada uz stanovitu odštetu.

U travnju 1930. Mičić je ponovno u Beogradu nastavio započete razgovore s predstavnicima Državnog erara o zamjeni zgrada. U tim pregovorima postigao je ono što je Dubrovnik tražio. *Tribuna* piše da je tim pregovorima „likvidirano pitanje zamjene zgrada koje su temelj na poznatom projektu i ugovoru koje je Općinsko vijeće Dubrovnika prihvatilo“.⁶⁵ Dana 30. svibnja 1930. konačno je realiziran sporazum Općine Dubrovnik s Državnim erarom. Tada je zapovjednik mjesta Dubrovnik pukovnik Nedjeljković predao Općini objekte koji su u njezino vlasništvo prešli sporazumom.⁶⁶

Ugovorom s Državnim erarom dubrovačka općina dobila je zgradu Sponza, za koju je eraru dala zgradu gdje se tada nalazila Trgovačko-obrtnička komora, s tim da Općina za 500.000 dinara izgradi novu vojnu pekarnu u Gružu. Uz navedeno je Općina primila u vlasništvo stari vojni arsenal Dubrovačke Republike, sadašnju vojnu pekarnu, Lazarete i ostalo, s tim da je otpala ranija obveza da restaurira drugi kat zgrade u kojoj se nalazio Upravni sud. Ograničenja koja su ranije teretila Općinu pogledu korištenja zgrada koje su važile kao historijski spomenici preinačeno je u korist Općine. Lokal u kojem su se nalazile prostorije dubrovačkog sokolskog društva Općina će u slučaju otkaza morati osigurati sokolskom društvu druge prostorije.⁶⁷ Jedino nije bilo riješeno pitanje Lokruma, ali je Općina dobila dozvolu da ga koristi u turističke svrhe. Lazareti na Pločama, prema mišljenju *Tribune*, predstavljali su najljepši dio dubrovačke rivijere – tamo su se mogli graditi hoteli iz kojih je trebalo premjestiti klaonicu izvan grada. Inače

64 Grgić, „Općinske uprave u vrijeme šestosiječanjske diktature“, n. dj., str. 94. U to se vrijeme, tvrdi Grgić, vlast diktature tek konsolidirala pa nije ni imala ideju koga postaviti ako preko noći razriješi baš sve općinske odbore i načelstva u državi.

65 „Dubrovnik pred novim problemima“, *Tribuna*, br. 64, 1.5.1930.

66 „Jedan historijski akt“, *Tribuna*, br. 69, 3.6.1930.

67 „Otvoreni su svi putovi za budućnost Dubrovnika“, *Tribuna*, br. 62, 19.4.1930.

se pitanje zamjene zgrada s erarom počelo rješavati 1921, pa se prestalo o tome razgovori.⁶⁸ Velik uspjeh za Općinu bila je odluka Ministarstva financija da Općina može sklopiti novi zajam. *Tribuna* zaključuje izjavom gradonačelnika Mičića da je zadovoljan rezultatima svoga boravka u Beogradu – „naišao je na razumijevanje za razvoj turizma u Dubrovniku“, koji treba postati centar turizma u Jugoslaviji, i koji „duguje zahvalnost kralju zbog mjera donesenih 6.1. i 3.10., i radi pitanja zamjene zgrada, interesovanje i zagovor u stalnim pitanjima koja su od životne važnosti za grad i njegovu okolicu“.⁶⁹

Dubrovačka općina je u vrijeme potpisivanja sporazuma s Državnim erarom imala 17,000.000 dinara duga s godišnjim kamatama od 2,000.000 dinara. Budući da Općina nije imala sredstva za poduzimanje nikakve aktivnosti za gradnju na prostoru koji je dobila od Vojnog erara (gradnju hotela, škola i drugih zgrada), morala je zatražiti nove zajmove. Zato je dubrovačka općina predložila građanima da sredstva koja su položili u druge banke ulože u Gradsku štedionicu kojoj je Općina dala svoju garanciju od 50,000.000 dinara.⁷⁰ *Tribuna* podržava općinsku inicijativu skupljanja sredstava za velike komunalne zahvate. Uz navedeno, Dubrovnik je imao i drugih problema među kojima je bilo pitanje vode, struje i gradskog prometa, čija su poduzeća bila svake godine u gubitku.

Prema vijestima objavljenima u *Tribini*, dubrovačka općina odlučila je uzeti emisioni zajam u visini od 40,000.000 dinara kojim bi se podmirili svi dotad sklopljeni investicijski zajmovi u visini od 18,000.000 dinara. U toj je skupini bio i zajam sklopljen s Državnom hipotekarnom bankom u iznosu od 12,000.000 dinara. Ostatak emisionog zajma bio je namijenjen gradnji osnovnih škola, izgradnji nove klaonice izvan gradskih zidina i parne kupaoalice te modernizaciji gradske kavane. *Tribuna* je u navedenom vidjela „početak nove etape komunalnog života koji će se punom parom realizirati“.⁷¹ Nažalost, malo se od navedenog realiziralo, osnovne škole i nova klaonica nisu izgrađeni ni do 1941.

Povodom spomenutog zajma *Tribuna* je objavila članak „Dubrovniče, gdje ti je savjest“. U njemu se konstatira da spomenuti zajam stvara novu etapu komunalnog života koji će se „punom snagom realizirati“.⁷² Autor uočava da se u razvoju Dubrovni-

68 Isto.

69 Isto. Sporazumom s Vojnim erarom bilo je riješeno pitanje naknade za vodu koju Općina daje državnim željeznicama (stanicama u Šumetu i Gružu), a Državna hipotekarna banka dozvolila je produženje roka amortizacijskog zajma od 12 na 25 godina pod uvjetom da se snize cijene svjetla za hotele, pansione i kavane. Općina se također obvezala sniziti cijene vode i svjetla.

70 „Uloga Gradske štedionice u prosperitetu grada i naše dužnosti prema njoj“, *Tribuna*, br. 82, 27.8.1930. Trebalo je modernizirati gradsku kavanu, ukloniti klaonicu iz grada, izgraditi put od Konavala, preurediti tržnicu i ribarnicu, izgraditi smetlište i nove zgrade za osnovne škole na svjetlom i zračnom prostoru jer su postojeće zgrade bile u mračnim, vlažnim i nehigijenskim prostorijama izgrađenim u prošlim stoljećima. Naposljetku, valjalo je osigurati građanima udoban prijevoz, jeftiniji kilovat sat i jeftiniji kubik vode.

71 Isto, br. 82, 27.8.1930. *Tribuna* je navedeni plan ocijenila velikim napretkom grada Dubrovnika navodeći: „Koliko nas ima u svakoj prilici tiho i glasno, na ulici i u kafani, objašnjavamo kako bi trebalo sagraditi ovo, porušiti ono, urediti ovo itd. Isticalo se hiljadu problema koje je trebalo riješiti, urediti ili usavršiti prema potrebama vremena i u skladu s modernim shvatanjima današnjice“.

72 Isto, br. 92, 1.12.1930.

ka tridesetih godina prošlog stoljeća uočavaju dva fronta te da je borba starog i novog Dubrovnika na vidiku. Stari je Dubrovnik bogat vezama i klikama, uskogrudan i za novo vrijeme primitivan, teško se odriče staroga, nema pojma o velikim tekovinama suvremene higijene i zdravlja čovjeka. To je Dubrovnik koji se ne kupa i ne sunča, koji je navikao živjeti onako kako se živjelo davno, koji ne shvaća da kulturni narodi 20. stoljeća ne adaptiraju srednjovjekovne samostane ni škole, već grade škole sunca i zraka.⁷³

Spomenuti članak apelira na one koji odlučuju o uvjetima života Dubrovčana, neka prethodno utvrde koliko siromašne djece stanuje u vlažnim i tuberkuloznim dubrovačkim kućama. Odgovor na to pitanje dat će, tvrdi autor, pravo novom Dubrovniku koji traži da ovaj problem riješi u duhu novog vremena. Zato stari grad ne može primiti, ni zbog mjesta, ni zbog arhitektonskog sklada, novu modernu školu kojoj nije više mjesto iza grada i na općinskom zemljištu, već na prostoru izloženom suncu i čistom zraku i zelenilu.

Na temelju navedenog, pledira se da se nova školska zgrada osnovne škole gradi u Bogišićevom parku na Ilijinoj glavici, gdje će biti centar novog Dubrovnika i gdje će se u najskorije vrijeme, uz novi put (buduću žilu kucavicu grada) i oko njega izgraditi novi Dubrovnik. One koji se protive izgradnji školske zgrade na Ilijinoj glavici, autor članka podsjeća: „Svi oni koji su davno izgubili ili uopće nijesu imali ni malo zdrav pojam daljine neka ne zaborave da naša djeca sa Trećeg konala dolaze u grad u školu što predstavlja daljinu od one koju bi prevaljivala djeca iz grada do Bogišićevog parka.“⁷⁴

Komunalni problemi Dubrovnika sporo su se rješavali, naročito u opskrbi vodom i električnom energijom te u gradskom prometu – zato je njihovo rješavanje prebačeno u iduću, 1931. godinu. Navedene gradske usluge građanima su bile skupe, često su se mijenjale naviše i bile su mnogo skuplje nego u ostalim gradovima Jugoslavije.⁷⁵ Općinsko vijeće dubrovačke općine moralo je donositi namete da se pokriju izdatci jer je novca u proračunu nedostajalo. Na kraju 1930. općinsko vijeće donijelo je odluku o plaćanju takse na delikatesne proizvode. Od 1931. počeli su se primjenjivati novi općinski nameti doneseni prethodne godine. Ta nova, 1931. godina ništa dobra nije donijela Dubrovčanima, pa su građani mogli očekivati nove neugodne odluke Općinskog vijeća. Općina je bila u dugovima i besparici, zato je taksama odlučila posegnuti dublje u džepove građana (takse na strance, posjetioce zabavnih priredaba, posjetioce kavana i restorana, korištenje radio-aparata, takse na vozne karte u autobusima i tramvajima).⁷⁶

73 „Dubrovniče gdje ti je savjest“, *Tribuna*, br. 92, 1.12.1930.

74 Isto.

75 „Apel na savjest Dubrovčana“, *Tribuna*, br. 97, 3.2.1931. Dana 1. 2. 1931. počelo je upisivanje prve rate općinskog zajma na zadužnice Prve hrvatske štedionice i Gradske štedionice u iznosu od 30,000.000 dinara. Apelom se pozivaju Dubrovčani da upišu taj zajam kao rodoljubni čin te da time dokažu da podupiru podizanje novog Dubrovnika „koji hoće i treba da korača stazama ostalih naprednih gradova da dobije sve tekovine koje današnje doba zahtjeva. Dubrovnik kao središte prometa stranaca treba da što prije riješi mnogo neodložnih pitanja sa ovim u vezi, ako hoće i dalje da zadrži prvenstveno u toj grani industrije.“

76 Isto. U apelu načelnik koristi riječi kralja kojim je prilikom posjete Dubrovniku 1925. rekao: „Vi se ponosite s pravom djelima vaših preda, ali znajte da ponos nosi obaveze.“ Pritom načelnik podsjeća

I tijekom 1931. gradili su se značajniji komunalni objekt, primjerice postavljanje novih telefonskih kablova do nove zgrade buduće dubrovačke pošte u zgradu tadašnjeg Oficirskog doma i Komande mjesta. Nažalost, tom investicijom nije se izgrađivala automatska telefonska centrala. Započeli su i radovi na rekonstrukciji općinske kavane, a na području Lapada nastavila se intenzivna privatna gradnja zgrada za stanovanje i raskošnih zgrada odnosno vila. Uz novi Vojnovičev put izgradilo se više kuća, a u uvali Sumartin sagrađeno je više vila i hotela.⁷⁷ Iz mjeseca u mjesec rastao je novi Dubrovnik. U prvoj polovici 1931. adaptiran je i renoviran hotel *Imperijal*, koji je otvoren 1. travnja 1931.⁷⁸ Osim navedenog, veći hotelski investicijski radovi poduzeti su na turističkim objektima u Kuparima i Srebrnom.⁷⁹ Nažalost, zbog krize 1931. donekle je opao broj turističkih posjetilaca, pa prihodi nisu bili kao u 1930. Bilo je to vrijeme početka izgradnje novog Dubrovnika. Grad još nije imao prihvaćen regulacioni plan izgradnje, pa je zbog toga dolazilo do mnogo problema i tzv. „divlje izgradnje“ protiv koje su se borili neki dubrovački arhitekti – predvodio ih je Kosta Strajnić.⁸⁰

U Dubrovniku je djelovalo društvo *Dub* – od osnutka 1898. godine brinulo je o izgledu grada, napose kada općinski čelnici za taj posao nisu mnogo brinuli. Brinulo se i o skupljanju sredstva da grad bude što ljepši i promicalo je njegov napredak, vodilo brigu o zelenilu grada, nadzor nad parkovima, nasadima i šumama u okolici grada, rukovalo meteorološkom postajom, dubrovačkom bibliotekom, gradskim ptičjim vrtom i dubrovačkim rasadnikom. Pored navedenoga, *Dub* se brinuo za putove, kupališta, groblja, muzeje i dubrovački turizam. U trideset godina djelovanja i brige za Dubrovnik „dao je svome gradu milijunske vrijednosti“.⁸¹

da su stari Dubrovčani požrtvovno sudjelovali u rješavanju svih krupnih gradskih pitanja te da će osigurati sebi i potomcima ugodniji život u rodnom gradu.

77 „Gradske vijesti“, *Tribuna*, br. 117, 9.9.1931.

78 „Obnovljen Grand hotel *Imperijal* u Dubrovniku“, *Tribuna*, br. 102, 26.3.1931. Hotel *Imperijal* je sagrađen prije Prvog svjetskog rata. Preuređenjem mu je povećan broj soba sa 97 na 110. *Tribuna* tvrdi da je hotel obnovljen i sasvim dotjeran prema zahtjevima tadašnjeg vremena. Povećan mu je i broj kupaonica na 30, od kojih su mnoge direktno priključene sobama, što do tada nije bio slučaj. Uklonjeno je i parno grijanje pa su se sobe i čitava zgrada grijale toplom vodom. U sve sobe na umivaonicima je uvedena topla i hladna voda, električna zvonca su skinuta, a mjesto zvonaca uvedeno je signalizirano svjetlo.

79 Isto. Dubrovačko kupališno društvo, u koje je uglavnom investiran čehoslovački kapital, započelo je postupnu modernizaciju većine turističkih objekata. To je bilo najveće hotelsko pouzće na južnom Jadranu, a otvoreno je u ožujku 1931.

80 „Za umjetničku arhitekturu novog Dubrovnika“, *Tribuna*, br. 69, 3.6.1931. Zahtijevalo se da izgradnja novog Dubrovnika bude u rukama istaknutih arhitekata jer novi Dubrovnik projektiraju prosječni arhitekti koji projekte zgrada grade onako kako im vlasnici naređuju i time nagrđuju arhitekturu Dubrovnika. Umjetnika Kostu Strajnića tuže sudu inženjeri graditeljstva da ih u novinama vrijeđa. Sud ga je tih tužbi oslobodio. Strajnića nisu sudu tužili samo inženjeri graditeljstva, već i članovi Uresnog povjerenstva Dubrovnika, koji su tu „divlju gradnju“ odobravali, a trebali su je spriječiti.

81 *Dubrovačka tribuna*, br. 93, 24.12.1930. U 1930. Uprava *Duba* pokrenula je akciju pošumljavanja lijevog predjela Gospe od Milosrđa i čitave Gorice sv. Vlaha u što se uključuje dubrovačka školska omladina. Nastoji pošumiti predjele koji se nekad obilovali zelenilom i to brežuljci: Gorice, Monte-vjerna, Velika i Mala Petka i Babin kuk.

O skupoći, maksimalnim cijenama hrane i krađama

Ekonomska kriza, koja je 1929. počela potresati svijet, u Dubrovniku se jače počela odražavati 1931. godine, i to najprije u pomorstvu i turizmu. Smanjivali su se izvozno-uvozni poslovi luke Gruž što je bilo vidljivo u otpuštanju mnogih obalnih radnika i pomoraca. Kriza u Dubrovniku pokazuje se i u naglom poskupljenju prehrambenih proizvoda, prvenstveno kruha i mesa. Dubrovnik je i ranije bio najskuplji grad u državi, sad se to još više povećalo.⁸² Povećanje cijena prehrambenih proizvoda zabrinula je nadležne. Da se osigura prehrana svih građana Dubrovnika i okolice (dobrostojećih i siromašnih), u drugoj polovici rujna 1931. donosi se odluka o maksimalnim cijenama kruha i mesa.⁸³ Ta je odluka pogodila dubrovačke pekare jer su plaćali velike iznose za prijevoz brašna do Dubrovnika, pa su tražili odgodu uredbe. Međutim, to se nije moglo provesti zbog dubrovačke sirotinje jer bi se, kako piše *Tribuna*, „ugrozio prazan sirotinjski stomak, ako ostane bez ove hrane jer je ona jedina na koju mogu računati u ovim preteškim danima. Sit gladnom ne vjeruje.“⁸⁴

Sirotinja je očekivala, a i nadležni u vlasti, da će pekari eventualne štete pokriti rezervama jer su sigurno stvorili zalihe od ranije cijene kada je cijena brašna bila 2,50 dinara za kilogram, a kruh se prodavao po 4 dinara za kilogram. Međutim, pekari su smanjivanjem kvalitete kruha nadoknađivali svoj navodni gubitak, pa se u Dubrovniku govorilo da jedu nekvalitetan kruh ili najgoru vrstu kruha i najgore pripremljen kruh, kao nigdje u Jugoslaviji.⁸⁵

Borba s mesarima za sniženje cijena bila je mnogo teža nego borba s pekarima. Cijene mesa u Dubrovniku bile su daleko više nego u drugim gradovima Jugoslavije. Dubrovački mesari imali su svoj račun, varali su na vaganju. Evo kako o objašnjava *Tribuna*: „Uđete u jutro u bilo koju mesarnicu, na vaš zahtjev mesar će odrezati komad

82 „Najskuplji grad u državi“, *Narodna svijest*, br. 35, 26.8.1931. Evo što o tome piše u navedenom članku: „Kroz nekoliko zadnjih godina čitali smo u raznim novinama i čuli na mnogim stručnim konferencijama da j Dubrovnik „najskuplji grad“ u našoj državi. Osim toga, tužbe stranaca i raznih organizacija i društava koji su pohodili ovaj naš grad to su potvrdile, a nijesu zaostali u tome ni domaći gosti kao ni naše viđenije ličnosti i osobe na položaju.“

83 „Maksimalne cijene kruhu, mesu i vinu“, *Narodna svijest*, br. 38, 16.9.1931. „Međutim samo su bile određene cijene kruhu, mesu nisu bile objavljene jer su mesari dali oštar otpor, prijetili su s obustavom prodaje mesa. Sresko poglavarstvo Dubrovnik, krajem listopada 1931. objavilo je nove cijene mesu.“ Iz članka „U Dubrovnik uvijek kao nigdje“ (*Tribuna*, br. 124, 27.10.1931) vidljivo je da problema s cijenama u Kotoru nije bilo. Tamo je meso bilo mnogo jeftinije nego u Dubrovniku.

84 „Problem skupoće i ishrane“, *Tribuna*, br. 118, 20.9.1931. Iako maksimalne cijene, po mišljenju mnogih, nisu bile najsretnije i najpravednije rješenje, ipak se pekarima nije dalo pravo. *Tribuna* tvrdi da se „titraju s nevoljom siromašnog pučanstva“. Zato se tražilo da pekari prihvate maksimalne cijene te da se time suzbije „pretjerana halapljivost koja je poput teške epidemije zahvatila sve i velike i male privrednike“.

85 „Gradske vijesti“, *Tribuna*, br. 119, 7.10.1931. Navodi se sljedeće: „kažnjavaju pekare koji ne poštuju maksimirane cijene kruhu“, a u Dubrovniku i dalje „caruje samovolja kasapa“. U broju 124, 27.10.1931. (članak „Tko je kriv poskupljenju kruha“) *Dubrovačka tribuna* opširno objašnjava uzroke zašto je u Dubrovniku kruh skup.

mesa uvijek više nego ste tražili, i bacit će ga na vagu. I prije nego dospijete pogledati koliki je i kakav nadodatak (đonta-žunta) priključio mesu, on je već na drugoj strani vage prosuo kišu malih utega, promrmlja i račun je gotov. Tko da posumnja točnost.“⁸⁶ U Dubrovniku je zaista postojao problem što su nadležni kontrolni organi u općini i kotaru bili inertni u suzbijanju kršenja mjera i u suzbijanju visokih cijena hrane, posebno mesa.

U vremenu skupoće i besparice Dubrovnik su poplavili trgovački putnici koji su obilazili stanove i nudili raznu robu, navodno jeftiniju nego u dućanima. Među tim trgovcima bilo je i galantara, trgovaca-torbara koji su nudili sitnu ukrasnu robu za svakodnevnu upotrebu, obično natrpanu na sandučiću koji je trgovac nosio na prsima i trbuhu. Vlast im je dopuštala takvu trgovinu, ponajviše zato jer su među njima bili propali trgovci i otpušteni trgovački pomoćnici. No među njima je bilo i prevaranata koji su živjeli iz dana u dan, bez svake kontrole i obveze.⁸⁷

Teško ekonomsko stanje utjecalo je i na pojavu krađa koje se 1931. često događaju u Dubrovniku. Nepoznate su osobe provaljivale najčešće u stanove bez stanara i na neosvijetljenim mjestima. Kralo se sve – odjeća, obuća, posuđe, pribor za jelo, hrana i ostalo.⁸⁸ Krale su se često i kokoši. U tjednu od 6. do 13. listopada policiji je upućena obavijest o seriji krađe kokoši – jednoj je vlasnici ukradeno oko 100 kokoši. Kradljivac je uhićen, zvao se Milan Šarić.⁸⁹

Saznavši za težak položaj dijela stanovnika Gruža i Dubrovnika, dubrovački biskup Josip Marija Carević poduzeo je akciju kojom je htio pomoći siromašnim toplim obrokom. Cilj mu je bio formirati pučke kuhinje za siromašne radnike te nezaposlene i njihove obitelji. Do kraja 1931. nije otvorena nijedna pučka kuhinja.⁹⁰ Zalaganjem biskupa Carevića 1932. otvorit će se dvije pučke kuhinje za siromahe – jedna u Dubrovniku, a druga u Gružu.⁹¹

86 „Mesari matematičari“, *Tribuna*, br. 126, 4.11.1931. Budući da vlast nije poduzimala mjere protiv mesara koji varaju na očevid kupce, *Tribuna* taj uzrok objašnjava ulaskom mesara u politiku u razdoblju do 1929. Tvrdi da nije isto globiti stanara koji robu suši na ulici ili kazniti mesara koji ne poštuje zakon.

87 Isto.

88 „Gradske vijesti – Krađe“, *Tribuna*, br. 109, 16.6.1931.

89 Isto. Šarić je priznao sljedeće krađe: u pansionu Miramar 5 komada, u vili Evinora 24 komada, u hotelu *Lapad* „prvi put 24, a odmah zatim 15 komada, u francuskoj vili na Konalu 13 komada“.

90 „Akcija za pučku kuhinju u Gružu“, *Narodna svijest*, br. 44, 28.10.1931. U Dubrovniku su u to vrijeme djelovale tri humanitarne ustanove: Dječje sklonište, Javna dobrotvornost i Blago djelo. Postojala je jedna pučka kuhinja koja je bila namijenjena za nezaposlene i povremene radnike, kojih je u Dubrovniku bilo sve više. Vlast je taj broj zabrinjavao, bojali su se većih nemira. Biskup Carević poduzeo je akciju za otvaranje pučke kuhinje u Gružu da „pomogne tolikim bijednim radnicima i njihovim obiteljima. Poduzet će nabavu jeftine, zdrave i vruće hrane, pozvavši građanstvo da mu u tome pomogne.“

91 „Karitativno djelovanje našeg Preuzvišenog Biskupa“, *Narodna svijest*, br. 44, 31.10.1933.

O prezentaciji oktroiranog Ustava u dubrovačkom kotaru

Kralj je 3. rujna 1931. objavio da daje novi Ustav Kraljevine Jugoslavije. Taj je ustav nazvan oktroirani ustav (ili rujanski ustav) zato što ga nije donio parlament nego ga je nametnuo (oktroirao) vladar. Kako je *Dubrovačka tribuna* tumačila kraljeve mjere iz 1931? Na prvoj stranici broja 117 od 9. rujna 1931. objavljen je članak „Mome dragom narodu“ u kojem se navodi zašto je kralj donio novi ustav. Na prvom mjestu bilo je „čuvanje jedinstva narodnog i državne cjeline“. Obrazložio je i zašto je morao donijeti mjere 1929. ističući kako je narod te mjere prihvatio i provodio. To je naglasio ovim riječima: „Srećan sam i ponosan što je sav moj dragi narod, od prvog trenutka shvatio Moje pobude i jednodušnim javnim odobravanjem snažno pripomogao izvođenju Mojih odluka.“ Zato je, navodi dalje kralj, odlučio da „sadašnji rad i izvođenje nacionalne i državne politike postavi na širu obnovu neposredne narodne saradnje“. Svoje obraćanje narodu nakon donošenja ustava kralj je popratio ovim riječima: „Sa vjerom u Boga i srećnu budućnost Kraljevine Jugoslavije dajem ustav Kraljevine Jugoslavije.“⁹²

Na prvoj stranici *Dubrovačka tribuna* je čitateljima objašnjavala značenje ustava, a pri tome kraljevu proklamaciju tumači „vraćanjem na ustavno stanje“ u Kraljevini Jugoslaviji. U osnovama oktroiranog ustava dubrovački list vidi osnove njezine obnove i „granitne fundamente našeg državnog jedinstva“. Usporedbom ustava i zakona iz 1929. ne vidi se neka velika razlika – država je i dalje centralistička s naglašenim jugoslaven-skim integralizmom.

Iz teksta Ustava vidljivo je i to da je utemeljen na jugoslavenskoj ideološkoj osnovi koja ne poznaje postojeće nacije, pa onda ni njihove političke stranke i ostale udruge. Sva društva čije djelovanje nije temeljeno na jugoslavenstvu nisu mogla dobiti rješenje da slobodno djeluju. Dakle, ističe se u listu, Ustav nije demokratičan, ali jest na neki način priznavao zasebnost unutar „jedinstva“ što ga je nastojao ostvariti. Uz navedeno, u državi su postojali i drugi nedemokratski propisi kao što je javno glasanje, ograničavanje formiranja izbornih lista i drugo. Na kraju, donošenjem oktroiranog Ustava radilo se samo o nekim preinakama postojećeg režima, ne bi li se prikrio apsolutizam.

Izbori za Narodnu skupštinu u Dubrovniku i dubrovačkom kotaru 1931.

Izbori su održani 8. studenog 1931. godine. Prethodila im je predizborna aktivnost koja je započela u prvoj polovici listopada 1931. Tu političku aktivnost najavila je *Dubrovačka tribuna* člankom „Na pragu novog ustavnog doba“.⁹³ U tekstu se nastavlja

92 „Mome dragom narodu“, *Tribuna*, br. 117, 9.9.1931. U članku „Značenje novoga Ustava“ na istoj stranici *Dubrovačka tribuna* piše da je: „Kralj održao riječ datu ujedinjenom narodu Slovenaca, Hrvata i Srba u času kad je Kralj Ujedinitelj, osjećajući odgovornost pred historijom i savjesti, kao rođeni sin ove zemlje, uzeo njezinu sudbinu i njezin spas.“

93 „Na pragu novog ustavnog doba“, *Dubrovačka tribuna*, br. 119, 7.10.1931.

veličanje kralja koji je „odlikama koje je naslijedio od Svog Velikog Oca zemlji dat ustav, u svojim velikim osnovama i stvarno demokratski i idejno čvrst da bude osnova nove Jugoslavije. Zajedno s novim izbornim zakonom“. Ustav je „isključio vraćanje k starom“.⁹⁴ Jugoslavenski parlament će, po mišljenju autora spomenutog članka, biti pokretač i nositelj stabilne državne politike koja se ne spotiće „na svakom koraku o sitničave i sebične zapreke raznolikih partija i partizana“.⁹⁵ *Dubrovačka tribuna* na kraju članka poziva građane da voljom i povjerenjem pristupe poslu „izgradnje jedne i nedjeljive Jugoslavije; da iskoristimo sve uslove za usavršavanje našeg ustavnog života u duhu demokratije koja će najbolje koristiti državi i narodu“.⁹⁶

Temelj predizbornoj aktivnosti državne liste sadržan je u proglasu članova vlade kojoj je na čelu bio general Petar Živković. On je u proglasu naveo radni program koji čeka narodno predstavništvo, a predstavlja zapravo program imenovane vlade. Bit programa jest raskid sa starim putovima i nezgodama te širenje i jačanje integralnog jugoslavenstva koje ne poznaje nikakve plemenske ni vjerske, niti nekadašnjih političkih razlika. Dakle, propagiralo se jednomylje izraženo u jugoslavenskoj ideji.⁹⁷ Dana 6. listopada 1931. u Dubrovniku je održan predizborni skup u općinskoj vijećnici. Otvorio ga je općinski načelnik Miće Mičić. Uspoređujući raniji izborni zakon i sadašnji, dao je prednost sadašnjem jer novi izborni zakon „onemogućuje diktat partijskih vrhova i mimoilaženje raspoloženja birača“.⁹⁸ Na kraju je otvoreno istaknuo velike zasluge Petra Živkovića učinjene Dubrovniku, što je značilo i stanovito propagiranje državne liste čiji je Živković bio nosilac. Konferenciju je vodio bivši radikal dr. Milorad Medini. Konferencija je prihvatila dvojicu kandidata na vladinoj listi, jedan je bio bivši radikal i veliki župan nekadašnje Dubrovačke oblasti dr. Stijepo Knežević, a drugi dr. Artur Saraca, bivši čelnik dubrovačke organizacije Demokratske stranke. Obojica su kandidata prije 1929. bili istaknuti političari.

Kandidat državne liste u dubrovačkom kotaru dr. Artur Saraca prije izbora uputio je proglas biračima u kojem posebno ističe jugoslavenstvo kao jedini historijski i državotvorni smisao, pri tome osuđuje „plemensku i stranačku ekskluzivnost“, ukazujući na kraljeve postupke, koji je osudio političke prilike, koje su postojale do 6. siječnja 1929. kada je „prekinut neplodni i štetni rad u javnim poslovima i društvenom životu“. Saraca veliča kralja koji je navedenog datuma „jugoslavenskim građanima dao jedan

94 Isto.

95 Isto. Nedemokratski izborni zakon koji je propisivao isticanje lista na prostoru čitave države onemogućio je sudjelovanje oporbenih snaga jer nisu mogle pokriti s kandidatima čitavu državu. Tako je oporba bila unaprijed onemogućena u isticanju svojih lista. Članak završava tvrdnjom: „Na nama je da sa voljom i povjerenjem pristupimo polu: izgradnji jedne i nedjeljive Jugoslavije; da iskoristimo sve uslove za usavršavanje našeg državnog života u duhu demokratije kakva će najbolje koristiti državi i narodu.“

96 „Na pragu novog ustavnog doba“, *Dubrovačka tribuna*, br. 119, 7.10.1931.

97 Isto.

98 Isto.

jugoslavenski i stvaralački smjer“.⁹⁹ Drugi kotarski kandidat na državnoj listi u dubrovačkom kotaru, dr. Stijepo Knežević, odugovlačio je održavanje predizbornih skupova. Odlučio ih je održati pred izbore i uputiti proglaš biračima u kojim ih poziva da na dan izbora izvrše svoju patriotsku i građansku dužnost i da glasaju za zemaljsku listu, čiji je nosilac Petar Živković.¹⁰⁰ Kneževiću nisu bili potrebni predizborni skupovi jer su propagandu za njega povodili zaposleni u općinama, načelnici i članovi općinskih poglavarstava i općinskih vijeća. Svi su ga podržavali kao radikala, a i većina njih su bili radikali. Mnogo aktivniji u održavanju predizbornih skupova bio je kandidat Artur Saraca, čelnik dubrovačke mjesne organizacije nekadašnje Demokratske stranke. On je *Dubrovačkoj tribuni* izjavio da je svršio izbornu agitaciju i bio svugdje u kotaru osim na Mljetu, Orebiću, Šipanu i Lopudu, „koja će mjesta pohoditi nakon izbora“.¹⁰¹

Saraca je naivno nastupio na izborima, ponašao se korektno i vodio poštenu borbu, obilazio je birače (naročito težake-seljake), razgovarao s njima, upoznao njihove životne probleme, obećavao što će kao zastupnik u Narodnoj skupštini zahtijevati da se promijeni u položaju dubrovačkog težaka. To mu nije pomoglo. Mudriji i šutljivi Knežević nije obilazio birače, ništa im nije nudio, osim ispisujući općenite fraze u novinama. No imao je jaku podršku u općinskim i kotarskim strukturama koje su za njega radile i propagirale. *Dubrovačka tribuna* pisala je uoči izbora o potrebi uklanjanja starih metoda i navika prilikom izbora, koja su stavljala u pitanje osnovna načela slobode, narodno jedinstvo i državnu cjelinu. Napadala je političko djelovanje bivših političkih stranaka u razdoblju do 1929, uglavnom zato što su svoju politiku temeljile „na regionalnim, plemenskim i vjerskim osnovama tvrdeći da su svojim radom sprječavale svaku konsolidaciju i mogućnost ozbiljnog konstruktivnog rada, koji je počivao u svemogućim partijskim vrhovima, većinom na sistemu korumpiranja, pojedinaca, grupa i koterija“.¹⁰² Međutim, treba konstatirati da te borbe na izborima 1931. i nije moglo biti jer na izborima nije postojala neka druga lista osim jedne, vladine liste, pa zato stranačke borbe i nije moglo biti. Knežević i Saraca pripadali su istoj vladinoj listi kojoj je na čelu bio Petar Živković.

Na ovim izborima nije bilo liste bivše Hrvatske seljačke stranke, najjače političke organizacije i pobjednice na posljednjim izborima u dubrovačkom kotaru. Lista HSS-a nije istaknuta jer je djelatnost stranke bila zabranjena, a ni pod drugim imenom nije mogla ispuniti uvjete. U Dubrovniku i dubrovačkom kotaru padala je kiša cijeli dan izbora. Izvještavajući o izlasku birača na birališta, *Dubrovačka tribuna* ističe da je katolički kler na čelu s biskupom Carevićem skoro u potpunosti glasao i tako potkopao „javno demonstrativno

99 „Proglas g. Artura Sarace biračima“, *Dubrovačka tribuna*, br. 123, 22.10.1931.

100 „Stijepo Knežević o izborima, kontaktu sa biračima i svom radnom programu“, *Dubrovačka tribuna*, br. 124, 27.10.1931.

101 „Izjava sreskog kandidata g. Artura Sarace“, *Dubrovačka tribuna*, br. 126, 4.11.1931. Saraca je izjavio da je postignutim uspjesima zadovoljan, a njegova su nastojanja bila da „istinski i vjerno prikažu sve zle strane apstinencije, posebno na izvanjsku našu politiku i kredit kojeg hoćemo da uživamo u svijetu“ i u tom pogledu našao je mnogo razumijevanja, ljubavi i odanosti prema kralju i domovini.

102 „Politički života na novim osnovama“, *Dubrovačka tribuna*, br. 121, 15.10.1931.

proračunane glasine da kler podupire izvjesnu akciju bojkotovanja izbora. Naprotiv, glasaјуći za Stijepa Kneževića, naš je kler pokazao da pravilno shvaća važnost izbora i da u pravoslavlju Kneževića ne vidi nikakvu opasnosti za vjeru i Crkvu katoličku.¹⁰³

Od 12.342 birača u Dubrovniku i dubrovačkom kotaru glasalo ih je 5395, što u postocima iznosi blizu 44 %.¹⁰⁴ No, ako se izostave glasovi u gradu, Lapadu i Gružu, gdje su zaposleni u državnim i općinskim službama morali glasati da ne izgube službu, jer je glasanje bilo javno, onda je apstinencija bila mnogo veća. Izvan općine Dubrovnik bilo je 7488 birača, a od tog broja glasalo je 2826 glasača, dakle samo 37,74 %, a nije glasalo 62,26%. Najveća je apstinencija bila u seoskim općinama. Živeći od svoga rada na polju, stanovnici su mogli slobodnije odlučivati hoće li ili neće glasati. Oni koji nisu glasali, sigurno nisu bili pristaše postojećeg režima. *Dubrovačka tribuna* je u prilogima nastojala prikazati kako nije bilo velike apstinencije, pa u članku „Čast Orebiću“ u kojem je glasalo 57% birača, hvali Orebićane da su „izvršili svoju nacionalnu i državnu dužnost“.¹⁰⁵ Prema listu, za slab odaziv bila je kriva kiša, koja je utjecala na veću apstinenciju birača.

Nakon izbora u državi se pristupilo formiranju političke stranke. Vlada je radila na formiranju Jugoslovenske radikalno-seljačke demokratije (JRSD), kojom se na mala vrata uvodio stranački život. Njezino osnivanje tumačeno je potrebom postojanja političke organizacije koja će biti „rezultanta normalnog parlamentarnog života“.¹⁰⁶ Prema *Dubrovačkoj tribuni*, spomenuta stranka trebala je postati „prvi nekompromisni pioner, duh zdrave i istinske demokratije, koja odgovara našim shvatanjima i prilikama i koja će se truditi da u potpunosti briše tragove staroga i uspostavi pokolebani duh međusobnog povjerenja, unutrašnjeg mira i sređenja“. Nova je stranka objavila deklaraciju koja će do sastanka kongresa stranke važiti kao njezin program. Glavne misli deklaracije koju donosi *Dubrovačka tribuna* jest „djelovanje u duhu jugoslavenske narodne misli, temeljene na bazi državnog uređenja određenog ustavom od 3. rujna i života u zajedničkoj državi narodnog i državnog jedinstva“.¹⁰⁷ Stranka je osnovana u svibnju 1932. u Beogradu, a nakon toga i njena organizacija u Dubrovniku 24. svibnja 1932.

Napomene o kulturi i sportu

Do 1929. u Dubrovniku je djelovalo više kulturnih društava i to: Dubrovačko kazališno društvo, Narodna ženska zadruga, Katoličko društvo *Bošković*, Pjevačko društvo *Dubrava*, Srpsko pjevačko društvo *Sloga*, Crkveni pjevački zbor, Dubrovačka filharmonija i Radničko društvo *Zora*. Spomenuta društva djelovala su na amaterskoj

103 „Na dan izbora“, *Dubrovačka tribuna*, br. 128, 12.11.1931.

104 *Statistika izbora narodnih poslanika za prvu Jugoslavensku skupštinu 8. studenog 1931.*, Beograd 1935, 176.

105 Isto.

106 „Jugoslavensko radikalno-seljačka demokratija“, *Dubrovačka tribuna*, br. 135, na Božić 1931.

107 Isto.

osnovi. Djelatnost tih društava 1929. bila je usmjerena na obilježavanje 300. godišnjice izvedbe djela Ivana Gundulića *Dubravka*. O toj proslavi *Dubrovačka tribuna* piše da su dubrovački amateri „izveli najveći glazbeni aranžman koji je do tada u Dubrovniku izveden“.¹⁰⁸ Druga značajna priredba dubrovačkih amatera bio je prvi jesenski nastup Dubrovačke filharmonije održan 17. studenog 1929.¹⁰⁹ Uz filharmoniju se isticalo i Dubrovačko kazališno društvo koje je krajem 1929. izvelo u kazalištu Vojnovićevu *Dubrovačku trilogiju*.¹¹⁰ Dubrovačka filharmonija je 1930. zajedno s Pjevačkim društvom *Dubrava* organiziralo više nastupa, a među kojima je bila i svečana akademija u Bondinom teatru povodom 80. godišnjice života čehoslovačkog predsjednika, kao i veliki vokalno-instrumentalni koncert pod vedrim nebom pred Kneževim dvorom.¹¹¹ Godine 1931. nastavljen je suradnja navedenih društava. Njihov najuspješniji zajednički nastup održan je 1. ožujka u Oficirskom domu.¹¹² U članku „Muzički život u našem gradu“ zaključuje se sljedeće: „Kulturni život, posmatran sa muzičkog gledišta nije provincijski. Vokalna glazba – zborna i simfonijska muzika je naprotiv u takvoj mjeri, da se pomalo počimlje sumnjati da li će se moći održati ovaj tempo muzičkog rada.“¹¹³

Do 1929. u Dubrovniku je bio razvijen sportski život, posebno plivanje i vaterpolo. Nakon toga sportski je život nastavio svoj razvoj, ali u teškim financijskim uvjetima. Nastavili su s djelovanjem plivači, vaterpolisti, nogometaši, veslači, planinari, skijaši, pa i tenisači. Najaktivniji i najuspješniji u natjecanjima bili su vaterpolisti i plivači Plivačkog i vaterpolo društva *Jug*. Oni su se natjecali u najvišem državnom razredu s ostalim klubovima za prvenstvo u državi, koji su djelovali u Splitu, Sušaku, Zgrebu i Beogradu. Plivači i vaterpolisti *Juga* vježbali su u uvali Danče gdje je postojalo improvizirano plivalište koje je s jedne strane bilo čvrsto i nepomično, a s druge strane bilo je pričvršćeno pontonom. Kasnije će se utakmice održavati u gradskoj uvali kod Porporele. Do 1931. *Jug* je bio prvak države u vaterpolu sedam puta zaredom, od 1925. do 1931. Već dvije godine nakon osnutka *Jug* je osvojio prvenstvo države.¹¹⁴ Veslački klub *Neptun* nije bio tako uspješan, a ni tri nogometna kluba: *Gradanski*, *GOŠK*, *Jugoslavija*, koji su se natjecali u nižim lokalnim okvirima. *Dubrovačka tribuna* je redovito pratila djelatnost dubrovačkih planinara kluba *Orjen*.¹¹⁵ Većina planinara se preko zime bavila skijanjem. U Kuparima se igrao tenis, na igralištima uz hotele. Teniski sport u Dubrovnik su donijeli Česi.¹¹⁶

108 „Muzički koncert – 300 godina Gundulićeve *Dubravke*“, *Dubrovačka tribuna*, br. 13, 14.5.1929.

109 „Simfonijski koncert Dubrovačke filharmonije“, *Dubrovačka tribuna*, br. 41, 19.11.1929.

110 „Izvedena Vojnovićeva *Trilogija*“, *Dubrovačka tribuna*, br. 48, 8.1.1930.

111 „Dubrovnik u čast Masaryka“, *Dubrovačka tribuna*, br. 57, 10.3.1930.

112 „Osvrt na simfonijski koncert Dubrovačke filharmonije“, *Dubrovačka tribuna*, br. 100, 8.3.1931.

113 „Muzički život u našem gradu“, *Dubrovačka tribuna*, br. 135, 12.12.1931.

114 „Jug je po sedmi put osvojio častan naslov državnog prvaka u vaterpolu“, *Dubrovačka tribuna*, br. 115, 19.8.1931.

115 „Bilans zimskog športa“, Isto.

116 „Drugi internacionalni teniski turnir za prvenstvo kupališta Kupari“, *Tribuna*, br. 118, 20.9.1931.

Proslave sv. Vlaha i novi dubrovački biskup

Dubrovačka tribuna počela je bilježiti proslave svetog Vlaha od 1930. O proslavi 1929. nije pisala jer je počela izlaziti 12. veljače, a proslava je bila 3. veljače. O proslavi 1930. Informirala je čitatelje u broju 53 od 11. veljače. Prigodom ove proslave podignuta je spomen-ploča dobrotvoru Pasku Baburici, koji je 1929. obnovio dubrovački zvonik. Proslava je održana po starim običajima, objavljena je topovskim hicima s Minčete. Na dan sv. Vlaha u rano jutro, usprkos kiši, stigao je u Dubrovnik velik broj vjernika iz okolnih sela s vjerskim zastavama. Biskup je blagoslovio zvonik, a nakon toga je održana je procesija gradom koju je predvodio beogradski nadbiskup.¹¹⁷

Nakon biskupa Josipa Marčelića, koji je umro 31. kolovoza 1928, Dubrovačka biskupija nije imala biskupa punih godinu dana. Papa Pio XI. imenovao je 13. travnja 1929. Josipa Mariju Carevića novim dubrovačkim biskupom. Nakon što ga je papa imenovao biskupom, Carević je obavijestio dubrovačkog načelnika Miću Mičića da će njegovo uvođenje u dužnost biti u zagrebačkoj katedrali 4. kolovoza, a ustoličenje za dubrovačkog biskupa u Dubrovniku na Malu Gospu 8. rujna 1929. U Dubrovniku je na dan biskupova ustoličenja bilo vrlo svečano. U propovijedi se novi biskup dotaknuo i glavnih smjernica svoga djelovanja, među kojima je naveo i djelovanje na dobrobit države kralja Aleksandra.¹¹⁸

Zaključak

Dubrovačka tribuna je svojski branila sve zakonske mjere diktature kao i postupke njezinih predstavnika u Dubrovniku i izvan njega, a naročito kralja Aleksandra i članove njegove obitelji. Bila je branik politike jugoslavenskog integralizma u Dubrovniku i južnoj Dalmaciji. Pratila je političke događaje u jugoslavenskoj državi i gradu Dubrovniku. Izvještavala je o radu dubrovačke općine, izgradnji novog Dubrovnika, izgledu grada Dubrovnika, gospodarskom, kulturnom, socijalnom i sportskom životu, a donosila je i vijesti o djelovanju biskupa Josipa Marije Carevića.

Izvori i literatura

Državni arhiv Dubrovnik

Fond Dubrovačke oblasti – Fond velikog župana Dubrovačke oblasti

Fond Kotarsko poglavarstvo Dubrovnik

Fond Okružnog inspektorata

117 „Proslava sv. Vlaha – otkriće spomen ploče Pašku Baburici“, *Dubrovačka tribuna*, br. 53, 11.2.1930.

118 „Intronizacija novog dubrovačkog biskupa dr. Josipa Carevića“, *Dubrovačka tribuna*, br. 31, 10.9.1929.

Objavljeni izvori

Banovina Zetska opšti pregled, izdanje Kr. Banske uprave na Cetinju, 1931.

Statistika izbora narodnih poslanika za prvu jugoslovensku narodnu skupštinu održanih 8.XI. 1931.

Periodičke publikacije

Država, Split

Dubrovački list, Dubrovnik

Narodna svijest, Dubrovnik

Dubrovačka tribuna, Dubrovnik

Literatura

Bilandžić, Dušan: *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb 1999.

Boban, Ljubo: *Hrvatske granice 1918.-1993.* Školska knjiga, Zagreb 1993.

Boban, Ljubo: *Maček i politika HSS-a 1928.-1941.* Liber, Zagreb 1974.

Jakovina, Tvrtko: *Trenutci katarze – Prijelomni događaji XX. stoljeća.* Fraktura, Zagreb 2013.

Kapović, Mato: *Radnički pokret u Dubrovniku 1874.-1941.* Dubrovnik 1985.

Kovačević, Dubravko: *Sveti Vlaho i njegovi festanjuli.* Dubrovnik 2019.

Matković, Hrvoje: *Povijest Hrvatske seljačke stranke.* P.I.P. Pavičić, Zagreb 1999.

Matković, Hrvoje: *Povijest Jugoslavije – Hrvatski pogled.* P.I.P. Pavičić, Zagreb 1998.

Mirošević, Franko: *Počelo je 1918. – Južna Dalmacija 1918-1929.* Školska knjiga, Zagreb 1992.

Pavličević, Dragutin: *Povijest Hrvatske.* P.I.P. Pavičić, Zagreb 2000.

Perić, Ivo: *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji.* Dom i svijet, Zagreb 2006.

Stojkov, Todor: *Opozicija u vreme šestojanuarske diktature.* Beograd 1969.

Stoljeće vaterpola u Hrvatskoj. Zagreb 2007.

Tuđman, Franjo: *Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji*, knjiga druga 1929.-1941.

Članci

Dobrivojević, Ivana, „Policija i žandarmerija u doba šestosiječanjskog režima kralja Aleksandra 1929.-1935. *Časopis za suvremenu povijest*, sv. 38, br. 1, Zagreb 2006.

Janjatović, Bosiljka „Prilog progonima hrvatskih političara za vrijeme Karadorđevićeve šestosiječanjske diktature“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, br. 26, Zagreb 1993.

Kolar Dimitrijević, Mira „Osvrt na društveno-ekonomsku strukturu Dubrovnik pred Drugi svjetski rat i položaj radničkog stanovništva za vrijeme Drugoga svjetskog rata“, u zborniku *Dubrovnik u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941.-1945.* Split 1985.

Maticka, Marijan, „Odras privredne krize (1929-1935) na položaj seljaštva u Hrvatskoj, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, br. 8, Zagreb 1976.

Mirošević, Franko, „Borba za općinsku samoupravu u južnoj Dalmaciji od 1918. do 1929.“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, br. 23, Zagreb 1990.

Mirošević, Franko, „Neki komunalni problemi Dubrovnik 1918.-1929.“, *Dubrovački horizonti*, 23, Dubrovnik 1992.

Mirošević, Franko, „Političko opredjeljivanje birača kotara Dubrovnik 1931.-1940.“, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1, Zagreb 2011.

Moretti, Stefi, „Povijest plivačkog i vaterpolo kluba Jug“, *Dubrovački horizonti*, br. 13/21, Dubrovnik 1981.

Plenča, Dušan, „Odnos građanskih političkih struktura u Dubrovniku prema borbi za nacionalno oslobođenje i socijalni preobražaj (1941-1945), u zborniku *Dubrovnik u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941-1945*. Split 1985.

SUMMARY

Events in Dubrovnik 1929-1931 according to *Dubrovnik Tribune*

The author describes the events in Dubrovnik from 1929 until the end of 1931, based on the writings of the paper *Dubrovnik Tribune*. In those three years, pro-regime oriented *Dubrovnik Tribune* wrote extensively about the repercussions of events in Dubrovnik related to the introduction of the dictatorship of King Aleksandar on January 6, 1929. Along with the glorification of the king and the monarchy, the paper was on the defensive of the policy of Yugoslav integralism and the creation of Yugoslav nation, suppressing the existing nations (Serbian, Croatian, Slovene and others). Apart from covering political events, *Dubrovnik Tribune* informed the readers about the activities of Dubrovnik municipal administration regarding the workings of communal life of the city - city economy, city traffic, water supply, lighting, construction of the new Dubrovnik - cultural and sports societies and the activities of the newly appointed Bishop of Dubrovnik, Josip Marija Carević.

Keywords: *Dubrovnik Tribune*; January 6th Dictatorship; King Aleksandar; Miće Mičić; bishop Josip Carević; Yugoslavia; state and national unity; integral Yugoslavism; Dubrovnik; Dubrovnik district; Zeta Banovina